

Еміль Юршійко,

забутий

славянський

етнограф

подав Л. Франко

17.

39 (= 91.7) (092)

ЕМІЛЬ КОРИТКО,

забутий славянський етнограф.

Подав Іван Франко.

I.

Імя Еміля Коритка мало кому відоме, особливо серед його найблизших земляків Поляків. Перша відома нам звістка про його життя була поміщена незабаром по його смерті у четвертій річнику люблянської часописи „Carniolia“ 1841 р. у статті Протослава Мірка „Slovenische Literaturzustände“ 1830—1840, ст. 60. Мабуть на її основі була написана біографічна нотатка у Вурцбаховім „Biographisches Lexikon des Kaisertums Oesterreich“ т. XII, ст. 473, в якій зазначено в зв'язку з упадком польського повстання 1830—31 р. інтерноване Коритка в Люблянні і додано, що „тут він займав ся літературними працями, між иншим з великим зусилем збирав словінські народні пісні Країни і робив у тій цілі екскурсії в різні сторони краю. Перший томик його збірки п. з. „Slovénske pésmi krainskiga naroda“ появил ся в Люблянні 1839 р. По над се зібрав Коритко збірку костюмів словінського народу (звнш 80 оригінальних картонів), із яких 12 малюнків країнських костюмів було опубліковано в часописи „Carniolia“ 1844 р. Збірка по смерті Коритка була закуплена люблянським адвокатом дром Кробатом.

Друга звістка про Коритка була поміщена в чеській часописи „Casopis musea českého“ 1860, ст. 366 і на її основі коротка звістка в видаваній дром Пітером чеській енциклопедії „Slovník naučný“ 1865, т. IV, ст. 844, в якій Коритко назва-

Львів. Бібліотека
АН УРСР

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 11- 34031

Ф/І
у-667

4056 R-сб

ний польським емігрантом, а про його жите не сказано нічого більше понад те, що подорожував по всій Країні збираючи пісні, оповідання і приказки, яких видав п'ять випусків у місті невідомім авторови нотатки. Очевидно автор не мав під руками друкованої збірки Коритка, бо про пісні висловився так, що вони не всі народні, але перероблювані. Сей осуд не мотивований нічим, а з огляду, що Коритко сам не володів на стілько словінською мовою, щоб міг фальшувати словінські пісні, сей погляд видасться мені неоправданим.

В році 1899 помістив проф. Роман Завіліньський у серпневім зошиті словінської часописи „Ljubljanski Zvon“ на ст. 468—469 невеличку записку Оскара Кольберга, відомого польського етнографа, написану ним на доклепній картці збірки словінських пісень виданої Коритком і переданої Кольбертом до бібліотеки Ягйлонського університету в Кракові (sign. Slavica 46). З огляду на важність деяких деталей у тій записці подаємо її тут в скороченім перекладі.

„Еміль Коритко вродився р. 1810 на Покуттю (його родина пробувала в Пядиках під Коломиєю). Був інтернований за політичний проступок 1834 або 1835 р. в Люблянї, де пробував під надзором поліції до останнього дня; умер там же в початку р. 1839, мабуть у лютім.

„Коритко жив у приятні з многими письменниками і діячами, як ось із Прешерном, Томаном, Таєм, Зімою і иншими. В часописи „Illyrisches Blatt“ з дня 28 липня 1838 р., ч. 30 оповістив під своїм іменем про свою збірку словінських пісень і оголосив передплату на першу часть у трьох випусках по 30 крейцарів кон. мон. Оповідає там: „Недавно попросив я у прихильників Славянства причинків до етнографії Країни. Мое заповіджене підприємство починає виданє народніх пісень, щоб доповнити дотичні збірки инших славянських племен. Повторяю тут просьбу о присилку всяких записок, бо досї тільки немогї прихильники Славянства, як ось дд. Рудеш, поміщик у Рибницї, проф. Метелько, Матвій Равнікар, парох у Горі, Яков Доленц, парох у Бистриці, Юрій Племель, парох у Премі і Йосиф Орешник, сотрудник у Дорнеку (за доставлені мені цїнні відомости і матеріали складаю їм тут найщиршу подяку), відкликнулися на мою усильну просьбу.

„В тій самій часописі і того самого року (ч. 25 із червня 1838 р.) оголосив Коритко поклик про своє виданє п. з. „Den Freunden des Slaventhums in Krain ein Slave aus Norden“,

в яким заповідає публікацію не лише пісень, але також казок, звичаїв, обрядів, танців з музикою, вірувань, чарів, ліків, костюмів, знаків і місцевих традицій, а понад се описи ноші і домашнього побуту. Смерть перешкодила йому в виконанню тих намірів“.

При кінці своєї записки Кольберт дописав іще отсі рядки: „Пісні першого зошита редагував і коригував сам Коритко; пісні дальших зошитів із його посмертних паперів видав той сам книгар і друкер, помноживши їх деякими новими набутками“.

До сеї записки О. Кольберта додав словінський учений Фр. Ілешіч ширшу увагу, в якій на основі статі Марнового „Jezičnika“ т. XVI подано відомість, що Коритко родився у Львові 1813 р., належав до перших збирачів словінських пісень в товаристві Прешерна, Смоле, Равнікара і інших, далі наведено відомість, що редагуванням пісень по смерті Коритка заняли ся І. Космач і М. Кастеліц. Подано нарешті напис на надгробнім камені Коритка: „Emilowi Korytko, najlepszemu Synowi Rodzice. Ur. we Lwowie 1813 r. zm. w Lublanie 1839“. Під ним поміщено чотиростих Прешерна в німецькій мові:

Der Mensch muss untergehen,
Die Menschheit bleibt fortan;
Wird mit ihr das bestehen,
Was er für sie gethan.

Дальші уваги д. Ілешіча присвячені вясненню неясних для нього питань про місце і час уродження Коритка, про причини і дату його арештованя у Львові і інтернованя в Люблянї пропускаямо тут із тої причини, що на підставі новіших матеріалів можемо подати про се докладніші відомости. До одної звістки д. Ілешіча про лист Людевіта Таа до Коритка з дня 4 грудня 1838 р. повернемо ще пізнійше.

В р. 1886 помістила дочка дра Кробата Люїза Песякова в часописі „Ljubljanski Zvon“ короткі спомини про Коритка, в яких подала на стороні 676 ось яку характеристику його особи: „Був молодий, дрібного росту, руки мав тонкі, такі білі і м'яккі як у жінщини. Славянський тип видно було на його лиці, якого рум'янці декуди вкривали ся літом пригаром і веснянками. Погляд бистрих очей блакитної барви був смішливий і огрівав серце, але часто, часто мрачив ся болюче. В жіночій товаристві умів бути веселим. Огонь, що горів у його очах, мав у собі

щось нервово — та часом його дивно змякнувала глибока задума“.

Остання важна праця, що дає цінні причинки до життєпису Коритка з урядових жерел — головню про його побут у Любляні, появилася в ювілейнім томі виданім на честь проф. Ягіча: „Jagić-Festschrift. Zbornik u slavu Vatroslava Jagića“. Berlin 1908, п. з. Ivan Prijatelj, Emil Korytko, ст. 604—611. Про уроджене і житє Коритка до часу його інтернованя автор подає тільки короткі звістки, із яких найважнійша та, що Коритко родився 1813 р. не у Львові ані в Пядиках, тільки в Жежаві коло Заліщик і що в 1833 р. був на другім курсі філософії у Львові, що відповідало теперішній осьмій гімназійній класі. До сего можемо додати на підставі приватних інформацій, що Коритки були шляхетською родиною гербу Окша, первісно руською, але давно спольонізованою. Їх родинне село Жежава лежить 6 km. на північний схід від Заліщик і числило в 1870 р. 763 мешканців і було власністю Яна Лукасевича. Селянських ґрунтів орних було 815 моргів, а двірських 627, лук і огородів селянських було 75 моргів, а двірських 13, пасовища селянського було 33 морги, а двірського 43 морги; ліса селянського не було зовсім, а двірського 288 моргів¹⁾. Се дає нам понятє про маєтковий стан родичів Коритка, власителів малого східно-галицького сільця.

До сих матеріалів можу від себе додати виписки з віденського архіву міністерства внутрішніх справ про участь Коритка в польських конспіраціях 1833 і 1834 р. і про процес, якого наслідком було його заслання і інтерноване в Любляні. Крім того мені пощастило набути у львівського антикварія Томасіка досить великий рукописний том, що містить у собі значну збірку народніх пісень країнських і значну часть кореспонденції Коритка з сучасними славянськими ученими і письменниками. Се дає мені можливість подати біографію Коритка повнійше і докладнійше від усіх дотеперішніх праць, а з другого боку рукописний матеріал дасть можливість доповнити пісенний засіб того, що надруковано в пяти томиках Кориткової збірки країнських народніх пісень і докинути дещо нового до загальної картини

¹⁾ Konrad Oksza Orzechowski, Przewodnik statystyczno-topograficzny i Skorowidz obejmujący wszystkie miejscowości z przysiółkami w Królestwie Galicyi, W. X. Krakowskiem i X. Bukowinie, według najświeższych skazówek urzędowych. W Krakowie 1872, s. v. Rzeżawa, ст. 72.

етнографічних студій і наукових інтересів чільних провідників славянського відродження в першій половині XIX в.

Еміль Коритко родився 1813 р. в Жежаві коло Заліщик. Приймаємо сю дату як зачерпнену із урядових актів, суперечну з датою поданою на пам'ятнику, яка очевидно основана була на пам'яті матери, що вчасно з Жежави переїхала з сином до Львова. Батько Коритка, Станіслав, жив далі в Жежаві і був там іще 1838 р. Еміль був наймолодшим із чотирьох братів; крім чотирьох синів були ще дві дочки. Для едукції тих дітей мати перенесла ся до Львова, де сама займала ся їх вихованем. Із Жежави доведено, що місяця фірами провіянті і опал до Львова. Початкові школи Еміль кінчив у Львові і 1833 р. був уже на другім курсі т. зв. філософії, що відповідала теперішній восьмій класі гімназійної. Не маємо ніяких свідочств про те, яким учеником був Коритко, та вже те одно, що в 1833 р. його ім'я появляється в поліції на індексі людей політично підозреаних, доказує нам, що він по при обов'язкові шкільні студії цікавився політичними питаннями і то в тім напрямі, що тоді ворухив уми всеї горячійшої молодіжи не тільки університетської, але також гімназійної, і при пануючій тоді системі швидко мав заповнити вазниці цвітом польської, а по часті й руської молодіжи. Про справи, якими цікавився тоді Коритко, маємо звістки виписані з віденського архіву на мою просьбу д. М. Тершаківцем, якому тут за його працю висловляю щире подяку. Виписки передаю в перекладі, а в додатку також у німецькім оригіналі.

З кінцем 1833 р. до дирекції львівської поліції війшов донос, буцім то молоді люди Тишкевич, Улятовський і Коритко стоять на чолі якоїсь конспірації, і що остатній із них має таємну друкарню в якомось монастирі і займає ся друкуванням брошур революційного змісту. Поліція звичайним своїм способом не арештувала відразу посуджених винуватців, але розтягнула над ними як найдокладніший догляд, якого вислідом було сконстатоване, що Коритко мав справді участь у веденю друкарні, але ні в яким монастирі, ані не власної, а тільки займав ся друкуванням деяких заборонених тоді в Австрії творів, в тім числі Міцкевичевих „Księgi narodu polskiego i pielgrzymstwa polskiego“ в друкарні інститута нар. ім. Оссолінських. Справа сего друкування викрила ся вповні в 1834 р. і потягнула за собою арештоване голови інститута Оссолінських Константина Слотвіньського і ще деяких молодих людей, і замкнене самого

інститута враз із його друкарнею. Участь Коритка в тім підприємстві, не вважаючи вже на згадану денунціацію, не була на стільки в'ясна, щоб його зараз же арештовано, та се сталося незадовго опісля. Під датою 25 серпня 1834 р. єсть у архіві міністерства внутр. справ у Відні реляція президента львівської губернії бар. Кріга до міністра поліції Седльницького, що молоді люди Август Бельовський, Еміль Коритко і Йосиф Добжанський „zum strafgerichtlichen Verfahren mit Verhaften geeignet befunden“.

Арештоване в політичних справах було тоді ділом дуже марудним, бо потягало за собою довгий слідчий арешт і нераз іще довше ув'язнене до декрету. Слідчий арешт Коритка і його товаришів не був винятком від того правила, бо аж у лютім 1835 р. справа була настільки в'ясна, що дня 5 марта з президії губерніяльної у Львові міг вийти реферат про наслідки слідства, з якого тут подаємо головну основу. Обвинуваченими за державну зраду являють ся три молоді люди, Еміль Коритко, Йосиф Добженцький і Ян Шиманський, а основою обвинувачення являють ся поперед усього листи, з яких реферат наводить ось які уступи. Із листу якогось Дунецького до Коритка із дня 31 липня 1833 р. цитуєть ся уступ: „Коли маєш мені дати які поручення, то можеш прислати їх мені зовсім безпечно найближшою поштою через Станіславів до Гостова. Знаю, що маєте про мене лиху опінію, та все таки можете настільки завірити мені, що не попеку вам нічого, і скільки дозволять мені мої здібности, бажаю допомогти вам. Тож звірте ся мені з тим, що вважаєте корисним для загального добра, а я постараю ся по зможі сповнити ваші бажання. В усякім разі полишаю ся в сій околиці, доки не збере ся станіславівська гімназія, а тоді буду старати ся позав'язувати знайомства відповідно до одержаних інструкцій“.

В листі того ж самого Дунецького до Кордашевського було писано: „Здаєть ся мені, що сего досить, щоб оправдати мене перед нашим товариством. Не повинен ти таїти передо мною нічого, що мені треба знати, аби я міг ділати так, щоб причинити ся як найбільше до добра нашої нації. Прощу тебе, хочу щоб ти знав усе, що пише мені Еміль, і бажаю мати твою згоду в кождім вишнім запорядженю“.

В листі Добженцького невідомо до кого писаним містило ся у вступі порученє Коритка, як чоловіка однакових переконань, і далі писало ся ось що: „Познайомите ся особисто ближше; зійдете ся тіснійше на тій цілі, якої осягненню присвячене наше

буте. Я одержав твій лист, у якому ти пишеш, що будучий рік проведеш у Кракові або на Буковині. Роздумай, коли познайомишся ближше з Коритком, чи не було б корисніше і для тебе і для Львова провести той рік у Львові, а не деінде. Бо що до тебе, то ти скрізь будеш такий сам, але розваж річ загальну; вибери те, що для тебе дає просторе поле до ділання. Поздоров сердечно Брика. Дорогі хлопці, електризуйте своїм духом усе, що можете. А ргорос, щоб знайти побут у Львові, міг би ти для виду записати ся на теологію; я зроблю се без сумніву приступаючи до Тарнівської дієцезії, коли не покину Галичини. Бо духовний стан у наших часах із многих поглядів подає найбільше нагоди зближати ся з усіми верствами і впливати на них успішно“.

На основі сих листових зізнань референт доходить до переконання, що маєть ся діло з дійсним існуванням тайного товариства з політичною метою — спеціально для оброблювання шкільної молодіжи і простого люду. На сій підставі були арештовані Коритко, Добженцький і Шиманський у Львові, а Дунецький у Відні.

При переслуханню Коритко рішучо заперечив свій уділ у яким будь тайнім товаристві небезпечнім для держави, і толкував цитований уступ із листу Дунецького тим, що був у них намір написати статистичний огляд Галичини при участі кількох товаришів, які і поза тим мали впливати на молодіж, розбуджуючи в ній словом і приміром замишуване до науки. Дунецький potwierдив Кориткове зізнання що до статистичного огляду. До сеї спілки мали пристати ще Август Бельовський, Олександр Борковский, студенти Паулі, Заревич, Якубович і Федорович. Їх взивано до участі, але вони так само як і Кардашевський відмовили ся від тої участі.

Дирекція поліції, як бачимо з дальшого реферату, дуже добре розуміла, що обвинувачені не говорили повної правди і мали мету зовсім иншу, ніж видане якоїсь статистичної книжки. Зізнання Коритка і инших не усунули підозріння, що було якесь тайне товариство, та хоча се не підлягало в їх очах ніякому сумнівови, то про те не було ніякого конкретнішого доказу. Деякий зворот у слідстві зробило зізнання Добженцького про зміст листу із 17 лютого 1833 р. Добженцький оповів ось що: „Одного дня минулого року, пробуваючи тоді у домі гр. Вінкентія Тишкевича, як домашній учитель, він здибав ся у вузкій вулиці біля дому графа сам на сам з Емилем Коритком і мав із ним розмову

у якій Коритко говорив із ним з надзвичайною ширістю. Він подав йому багато відомостей про невдалі проби повстання в Польськім Королівстві і про те, що російський уряд багато повстанців покарав смертю і позносив усі університети на польських землях і т. ин. Сей вступ закінчив він тим, що тепер обов'язок усіх Поляків дбати більше ніж коли будь про піддержане національності і таким робом підготувати відбудоване Польщі. Коритко візав Добженцко до відповідного ділання, і особливо поручив йому порозумівати ся зі своїми довіреними знайомими, зав'язувати нові знайомости і розбуджувати в них через товариські розмови, уділюване книг і всякі инші способи не тільки любов до рідної нації, але також освоювати їх з думкою про відбудоване Польщі, мотивуючи сю надію тим представлєнєм, що боротьба між ліберальною і консервативною партією в Європі ведеť ся все далі, але ліберальна партія має надію побіди, а при тім поверне ся справа на користь незалежности Польщі, бо польський комітет у Парижі і инші польські агенти за границею не щадять труду і заходів, щоб здобути поміч для Поляків. Далі згадав Коритко, що було б добре заснувати товариство в роді того, яке в Литві засноване було Заном, або якесь инше невідомої йому назви, де би тільки два члени знали один одного. Добженцкий спротивив ся сьому останньому проєктові, як небезпечному, але всі инші намови Коритка зробили на нього пожаданий вплив і він заявив свою готовість поступати відповідно до них. Всі підозрені уступитованого висше листу були писані з наміром приготования до відбудованя Польщі, але крім сього листу він не зробив більше ніяких инших кроків для осягнення ціли вказаної Коритком.

Коритко рішучо заперечив правдивости сього зізнання, а при конфронтації Добженцкий відкликав свої зізнання і силкував ся всякими способами випутати ся з них. Директор поліції догадував ся, що Добженцкий відкликав свої зізнання наслідком таємного порозуміння з Коритком у тюрмі. Він стояв на тім, що відклик Добженцко зовсім неважний, а його зізнанє із 17 лютого мало бути підставою дальшого слідства. Тому що із зізнань Добженцко виходило, що Коритко і Добженцкий мали намір підготовляти людність до зміни існуючого правительства і розбуджувати настрій неприхильний до правительства, директор поліції стояв на тім, що було би вповні оправданим виточити обом слідство на основі § 57 карного закона за нарушенє публичного спокою. Президія губерніяльна прилучила ся до сього

погляду дирекції поліції, і рефератом із 20 мая 1834 р. передала всю справу на розгляд президії найвисшого апеляційного і кримінального суду у Відні з просьбою, поручити львівському кримінальному судови по попередній нараді повзяти ухвалу, чи згромаджений досі матеріял надає ся до виточеня обвинувачень карного процесу.

Зі свого боку президент губернії бар. Кріт додав увагу, що против Коритка по-надто ще промовляють зложені в карнім суді зізнання про його злочинні заходи в інституті Оссолінських, із яких також виходить, що він був членом якогось тайного товариства. Особливо обтяжують його папери знайдені у так званого Комарницького і зізнання так званого Гуровського. Президент губернії пропонував на разі випустити Шиманського і Душецького на волю, а Коритка і Добженцького задержати у в'язниці. Процес потяг ся досить довго, деталей його не знаємо. Аж під датою 10 жовтня 1836 р. вийшов вирок найвисшого трибуналу, уділений галицькому судови апеляційному, яким засуджено Еміля Коритка на основі переведеного слідства під закидом головної зради з браку доказів на відставлене до певного місця побуту і на покриті коштів карного поступованя. Мотиви, задля яких його признано все таки винним забуреня публичного спокою, були головню ті, що він „чинно співділав при розширюваню революційних брошур, що продав книгарні Куна і Міліковського 200 примірників дуже небезпечної брошури „Księgi narodu polskiego“ і що після зізнань практиканта в інституті Оссолінських Комарницького був признаний, як відбіратель великого числа революційних книжок“. Явного доказу на те, щоб він сам був видавцем революційних книжок, не знайдено, так само як не знайдено доказів його належання до тайного революційного товариства. На місце осідку вибрано для них Берно і Грац. Але перше показало ся невідповідним, бо лежить близько Галичини, а до того на дорозі з Галичини до Трієсту, куди ведуть в'язнів на Шпільберт. Грац так само не пригожий на переселенє, бо раз занадто далеко від Галичини, а по друге в нїм уже є деякі польські інсургенти. На внесок міністра поліції Седльницького йому призначено на оселенє Любляну під острим поліційним дозором. Ось дописка Седльницького: „Богуслав Городинський і Еміль Коритко мають на свій будущий побут одержати округ міста Любляни, і без проволоки мають бути починені всі потрібні зарядження, щоб обі ті особи були поставлені під острый поліційний надір і щоб усяка проба втеки була по можности

унеможливлена. Також треба дати знати обом тим особам, що через самовільне видалення з назначеного їм місця побуту стягнуть на себе тільки острійше трактування". Сей засуд затвердив цісар Фердинанд власноручним підписом у Шенбруні д. 10 жовтня 1836 р.

Те що знаємо про життя Коритка у Любляні і про остатні хвили його життя, завдячуємо праці дра Івана Приятеля п. в. Emil Korytko, про яку вже була згадка вище. Ся праця основана головню на урядовім дневнику директора поліції Сікарда, що обіймає час від 27 січня 1837 р. до 31 січня 1839 р., якого дня він умер. До Любляни прибув Коритко разом із своїм співзасудженим Богуславом Городинським. Тут поставлено їх обох під догляд Сікарда. Вони жили зразу в самім будинку поліції на передмісті Любляни над Дунаєм. Життя їх було дуже скромне і надзир поліційний не був їм занадто утяжливий. Коритко швидко поробив різні знайомости в кругах місцевої інтелігенції і вже в лютім був прийнятий на члена міщанського казина, в якого читальні проводив що день кілька годин. Він заприятелював ся між иншим із адвокатом дром Кробатом, якого жінка була Полькою, та найважнійша для нього була знайомість із молодим конципієнтом того ж адвоката докт. Прешерном, найбільшим поетом словінського народа. Прешерн мав на Коритка значний вплив і був йому найвірнійшим другом до самої смерти.

Правдоподібно вже в перших місяцях свого побуту в Любляні Коритко під впливом Прешерна зупинив ся на думці присвятити свої сили ближшому познайомленню з прикметами, життям і побутом словінського народа. Вже в цвітні він дістав дозвіл разом із дром Кробатом і дром Прешерном робити короткі екскурсії в околиці Любляни. В цвітні Сікард на власну руку дозволив йому зробити екскурсію до Постойни, а в своїй реляції до міністра Седльницького, які він мусів робити що місяця, просив о дозвіл для них на дві екскурсії, одну до Богинь на п'ять день, а другу до Ідрії на три дні. Розуміється, що Седльницький не дозволив на ті екскурсії з тої чисто поліційної причини, „що на таких екскурсіях тяжко надзирати над чоловіком“.

Як було сказано, Коритко жив у Любляні у згляднім достатку. Родичі присилали йому місячно офіційально 50 ринських, але посторонніми дорогами, через приватні руки він одержував значно більше, та про те не обходило ся також без затягання довгів. Життя було як на інтернованого досить веселе і навіть гуляще. Наслідком довгого тюремного сидження його

здоров'я було трохи ослаблене; в нього боліли очі. В літі його стан погіршився о стільки, що Сікард у своїй реляції признав, що він потребує стараннішого заходу; від дня 3 липня др. Кробат узяв його до себе на квартиру і на вікт. В домі дра Кробата він прожив до 16 грудня 1837 р., а на вікті лишився у нього до самої смерті. В жовтні 1837 р. Коритко вніс просьбу, щоб йому вільно було вернути до Галичини, але письмом із 20 падолиста 1837 р. Седльницький звернув сю просьбу з відмовною відповіддю. Ся відмова не зломала його енергії, але скріпила його намір послужити тій країні, яка стала ся з примусу його новою вітчиною. З разу він думав зібрати матеріял до якогось статистичного видання, та швидко його увагу звернули етнографічні прикмети словінського народа, і він розвинув досить оживлену діяльність для збирання етнографічного матеріялу на дуже широкий розмір. В числі 25 Люблянської часописи „Illyrisches Blatt“ з дня 10 червня 1838 р. появилася його відозва: „Den Freunden des Slaventhums in Krain ein Slave aus Norden“, у якій звернено увагу на важність народніх пісень, приказок, описів громадського і домашнього побуту, страви, одежи, звичаїв і вірувань, яких дещо позбирано вже у инших Славян, але не збирано доси у Країні. Подаємо сю відозву Е. Коритка з рукописної копії, захованої в збірці етнографічних і історико-літературних матеріялів, зібраних Коритком у рукописнім томі в моїм посіданню.

Seit meiner Ankunft in Krain sammle ich fortwährend alle möglichen Notizen, die das Innere des slavischen ilirischen Volkes näher kennen lernen u. über den Geist, Character und Sitten eine Aufklärung geben, damit auch dieser Zweig des grossen slavischen Stammes, auch der kleinste unserer Brüder, aus der Dunkelheit hervorgezogen und anderen, besonders nordischen Slaven näher gestellt werde. Aller meiner Anstrengung ungeachtet habe ich bis nun nur wenig bekommen können, darüber ich mich bloss dadurch tröste, dass es noch keinem Kraingeborenen je vollständig durchzuführen gelungen ist ohne eine Beyhülfe der Gutmeinenden und Gutwilligen Eingebornen, auf die ich auch hier vertrauend mein Unternehmen nicht scheitern lasse, sondern mit doppelter Anstrengung betreiben will, indem ich mich an Euch, vaterländisch Gesinnte, wende, die mein Ansuchen und Nachfragen nicht unbeantwortet werdet lassen wollen.

Die hier folgenden Fragen richte ich an Euch im Nahmen Eures Vaterlandes und des gesammten Slaventhums; verweigert nicht, was in Eurere Kenntniss oder Umständen liegen sollte, bis Ende Juli 1838

unter meiner Adresse (An Emil Korytko in Laibach) beantworten zu wollen. Wenn auch nicht jedermann von den Gegenständen aller Nummern unterrichtet wäre, so mag das kein Hinderniss in der Beantwortung und Aufschlussgeben einzelner werden. Die mehrmahl unterstrichenen bitte ich vor anderen zu beachten. In jedem beendigten Werke werde ich nicht ermangeln, denjenigen öffentlich Dank zu sagen, die sich darum angenommen (sic!) und aus deren Quelle ich geschöpft habe.

№ 1. Jede Kleinigkeit von Gebräuchen bey Hochzeiten, Begräbnissen u. Taufen; ob nicht an Friedhöfen nach der Begräbniss ein Mahl gehalten wird oder war?

№ 2. Was für Gebräuche am Weihnachtsfeste? Die Koleda; welche Lieder dabey gesungen werden? Ob das Äquinoctial-Fest (Ende März) gefeiert wird und auf welche Weise? Ob nicht durch Verbrennung des Holzes am Felde und Hügeln, wie am Johannisabende? (Haquet bemerkt in seiner Beschreibung der Wenden, dass dieser Gebrauch am Karst soll üblich gewesen seyn). Welche Feierlichkeiten sonst, an denen das Volk charakteristische Unterhaltungen und Spiele, Gebräuche und Cärimonien hat oder gehabt hat?

№ 3. Tänze und Musik, an welchen Tagen und Tageszeiten getanzt wird? Beschreibung der Tänze, Benennung der Musik-Instrumente, andere Spiele und Unterhaltungen der Mädchen und Burschen, der Alten und Jungen; ob wohl manche von denen an das Verheirathen oder Ledigbleiben und Liebschaften hindeuten, so z. B. welcher Kranz der erste am Strom gelassen gewisses Ziel erreicht, die wird die erste heyrathen u. s. w.

№ 4. Aberglauben, Vorurtheile, Vorbedeutungen, Meteorologie oder Witterungskunde. Von diesem Numero jede Kleinigkeit aufs genaueste, so z. B. die unglücklichen Tage — wenn man einem Priester begegnet und nicht ein Strohalm hinter ihm wirft, so passirt ein Unglück.

№ 5. Dämonologie, Glauben an Geister, herumgehende Vampyre, Nahmen der Geister slavisch, Beschwörungen u. Exorcismen (wenn nicht das, was ist, so was gewesen ist). Doch von diesem Artikel nach meinem Wissen soll ungemein viel im Lande sein — auf desto mehr Notizen freue ich mich daher.

№ 6. Hexen, schwarze Künste, Hexereien, Erzählungen von Hexen, Processe wegen Hexen, was man ihnen vorgeworfen hat, wie sie sich vertheidigt haben und was für Rathschluss erfolgte — alles dieses so populär, wie es das Volk im Munde trägt.

№ 7. Volksarzneikunde, Heilungskenntnisse des krainischen Vol-

kes, Heilung menschlicher und thierischer Krankheiten vermittelt des Reibens, Berührens, Zauberns und Absprechens. Die Kräuterkur. Welche Krankheiten vermittelt der Kräuter geheilt werden? Durch welche Kräuter und wie sie zubereitet werden? (Diese 3 № von 4—7 vorzüglich aufs genaueste).

№ 8. Volkssymbolik. Volkssymbole, auffallende Meinungen, Urtheile u. Ansichten über Gegenstände der Aussen- und Innenwelt. Wie sie Gegenstände beurtheilen, die in das Fach der Physik, Chemie, Mineralogie, Kunst und Religion einschlagen? Sprichwörter und Flüche.

№ 9. Volkslieder, doch nur profane, weltliche, aus dem Munde des Volkes, treu ohne alle Ausschmückung abgeschrieben.

№ 10. Volksmärchen, Sagen, Erzählungen, imaginäre und geschichtliche, kurz und ohne Ziererei, wie sie das Volk erzählt.

№ 11. Trachten, besonders Untertrainen, Pölander, Karsten. Verschiedenheiten der Trachten, Benennungen und Beschreibungen der Kleidungsstücke, wenn möglich durch Abzeichnungen und Mustern.

№ 12. Das häusliche Leben. Wer das Hausregiment in der Familie führt? Ob nicht wo patriarchalische Sitte herrscht? (Glaub in Möttling). Welche Gastfreundschaft? Wie Freunde empfangen werden? Bey Besuchen wie sie sich bewirten? Ob friedlich die Nachbarn unter sich leben, ob einig? Ob einer dem anderen in der Noth die Hülfe leistet? welche Tugenden und Laster vorhanden sind, und welche selten oder gar nicht zu finden sind? Wie die Kinder erzogen werden?

Ich verbleibe mit Hochachtung bereitwilligstens

Emil Korytko.

Не можна сій програмі відмовити ширини погляду і ріжносторонности змісту, та проте їй далеко до всестороннього обдумання і повної систематичности. Цікаво, що пісні і оповідання, за які поперед усього звичайно хапають ся молоді етнографи, тут поставлено на передостатнім місці; видно, що авторови (чи авторам, бо маємо підставу припускати, що не сам Коритко був автором сеї програми і ні в яким разі не уложив її без впливу Прешерна), не ходило головно про збиране пісень, бо в їх руках була вже значна збірка пісень, майже готова до друку.

На відозву відкликали ся швидко деякі словінські патріоти, а дня 21 липня 1838 р. передрукував її впливовий праський журнал „Ost und West“ в числі 58, заповідаючи заравом, що перший томик Кориткової збірки вийде незабаром. Справді Коритко мав уже в літі 1838 р. такий значний збірник словін-

ських народніх пісень, що в 63 числі „Pyrisches Blatt“ помістив оголошене п. з. „Sammlung Krainischer Volkslieder von Emil Korytko“, де заповідаючи ширшу публікацію про етнографію Країни заявляє, що збірка народніх пісень буде її початком, іменує своїх співробітників і згадує про співробітництво Прешерна. Збірка мала складати ся на разі з двох томів, а всіх томів мало бути 4—5. Просторійше про свій план написав Коритко в „Ost und West“ у надолісті 1838 р. п. з. „Ein Wort über die Volkslieder in Krain“ з підписом Milan. Тут розводить ся Коритко досить широко про словінські народні пісні, подаючи декуди їх зміст і порівнюючи їх із піснями інших Славян. При кінці пише: „Стілько на тепер; я хотів дати славянську передмову, та що діалект, яким я пишу, тут незрозумілий, жуєів я послугувати ся німецькою мовою“.

Видане пісень одначе проволікало ся з причин цензурних. Дня 18 липня 1838 р. Коритко писав до своїх родичів у Жезаві лист, у яким доносить, що дня 17 липня люблянський губернатор Шмідбургт дозволив йому відбути подорож по цілій Ілїрії; що се для нього дуже пожадане, бо має багато заходів: народні пісні подані вже до цензури і швидко вийдуть. Губернатор поручив йому обїхати всю Країну і доповнити розпочату збірку, якою сам губернатор готов заняти ся: провести її через цензуру і покрити кошти її надрукування, з тою умовою, щоб Коритко присвятив йому се видане. „Але сього я не зроблю ніколи, бо підхлібство ані жаден вид підданости не можуть ніколи кермувати ані моїм серцем, ані моїм пером“. Сей лист дістав ся в руки міністра поліції Седльніцкого, який зараз заборонив Кориткови відбути подорож і попросив урядового вяснення що до його збірки пісень. Довідавши ся із реферату надкомісаря Суханка, що Коритко ще поданєм із 12 липня просив губернатора Шмідбурґа, щоб дозволив йому видати 12 рисунків країнської ноші і портрети двох померших професорів, Чопа і Водника, і рівночасно з тим випустити перший томик словінських пісень країнського народа, міністер поліції написав до губернатора Шмідбурґа дня 17 серпня, що видане рисунків можна дозволити як прилогу до часописи. Що ж до видання пісень, то міністер писав до губернатора: „Бачу, що Коритко приписує своєму ділу велику вагу; та минулість автора будить сумнів, чи нема в тім иншого, політично підозреного наміру. Чим раз більше переконаємо ся, що польські фанатики бажають привернути інших Славян до своїх переворотових змагань тим

способом, що підлешують ся під їх народности. Тому прошу, щоб усі цензурні предмети Кориткові присилано сюди над Дунай до перегляду“.

Губернатор знайшов ся у прикрім положенню. Ще перед тим, 28 липня Коритко дістав із губернії рішення, що вільно йому друкувати чотири випуски крайнських народніх пісень з тою умовою, щоб пропустив усі місця перечеркнені люблянським цензором Павшком, переробив дві пісні або пропустив їх зовсім. Дня 6 серпня предложив Коритко на ново свій рукопис очищений після волі цензора, і нарешті дістав остаточно дозвіл друкувати. Тим часом надійшов указ Седльницького до Любляни, і поліція зажадала від Коритка рукопису назад. Та рукопис уже не був у його руках, бо Коритко вислав його був до Загреба до друкарні Людевіта Гая. Губернатор поручив люблянській поліції зажадати від загребського магістрату, аби вилучив від Гая рукопис. Рівночасно післяв до міністерства у Відень копію цензурного дозволу на Кориткове видане. Аж дня 3 жовтня міг Шмідбурґ дістати із Загреба відібраний із Гаявої друкарні рукопис і вислати його до Відня. Ореченем із дня 10 жовтня міністер одобрих цензурований Павшком рукопис, висловив одначе бажанє, щоб у передмові пропустити мотто взате із Міцкевичевого „Конрада Валенрода“, правдоподібно вірші про красу і важність пісні народної, в якій міністер добачив революційну тенденцію і вказав на те, що „Конрад Валенрод“ належить до творів в Австрії строго заборонених. Із сього видно, що до першого томика Кориткової збірки пісень була таки додана передмова; не знаємо, чи наслідком отсеї уваги міністра Седльницького, чи наслідком якого пізнійшого цензурного розпорядження передмова була остаточно заборонена.

Аж дня 5 падолиста прийшов у Любляну рукопис із дозволом віденської цензури, і аж 30 падолиста 1838 р. Коритка повідомлено, що може віддати рукопис до друкарні. Тимчасом вийшла трудність із друкарнею. Умова була зроблена з друкарнею Людевіта Гая у Загребі, але сполоханий вишанєм намісника і міністра в справу цензури збірки Гай відписав Кориткови дня 4 грудня 1838 р., що не буде друкувати його збірки і „просить його як найгуманнійше, щоб від тепер ані його, ані інших у Загребі присутних славистів не трудив ніякими дописами, ані ніякими порученнями, бо се кидає підозріне на його льюальне поступованє супроти високої власти“ (Ljubljanski Zvon, Avgust 1899, ст. 472). Наслідком того Коритко звернув ся 15 грудня

до друкаря Бласніка з просьбою, щоб узяв наклад його збірки. У своїм листі Коритко обіцяє Бласнікови постачити 5 випусків словінських народніх пісень. Бласнік очевидно прийняв пропозицію Коритка і друк мусів піти досить швидко, коли вірити наведеним вище словам Кольберга, що Коритко не тільки зредагував перший томик, але зробив також його коректуру.

Тим часом у грудні Коритко захорував небезпечно на катарально-ревматичну лихорадку, і хоча в січні 1839 р. йому стало трохи легше, то все таки при кінці січня хвороба погіршилася сильно і дня 31 січня 1839 р. о годині 9 вечером урвалася нитка його молодого, несповна 26-літнього життя.

Весь час свого побуту в Любляні Коритко думав про можливість амністії і поворот до Галичини. Ще в падолисті 1838 р. його отець Станіслав вніс до цісарської канцелярії просьбу о уласкавлене його сина. Міністер Седльницький зажадав від галицьких властей інформацій, чи може відіслати Коритка назад до Галичини. Львівська губернія відповіла, що батько Коритка ще в жовтні 1838 р. був на авдієнції у архикнязя Фердинанда, губернатора Галичини; із доходжень виказалося, що Станіслав Коритко чоловік лояльний, ніколи не укривав польських утікачів, що він поважаний власник маєтності Жезава вартости до 8000 зл. і має ще малу посілість Рожанівку в тім самім Чортківським окрузі. Його 25-літній син Еміль не має жадного власного маєтку. Губерніяльний президент бр. Крії, відповідаючи на запит Седльницького, признав можливим прихилити ся до просьби Коритка з додатком, що в такім разі треба б дозволити поворот також Городинському, хоч більше обтяженому, за те менше інтелігентному і менше небезпечному. Архикнязь Фердинанд згодив ся на те, щоб Кориткови дозволити на поворот з огляду на його шановного батька і з огляду на синове добре і спокійне поведене в Любляні. Седльницький прилучив ся до оречення архикнязя, але додав, що батько повинен зложити кавцію за сина, „бо, як писав, коли син маєтково залежний від батька, міг би знов кинути ся в якісь самовільні і небезпечні авантури“. Отак конкомітовану просьбу Седльницький у початку січня 1839 р. предложив цісарю. Прихильне рішене запало 10 січня. Та про те Коритко не дочекав тої хвилі, щоб йому доручено цісарське уласкавлене. Дня 19 лютого 1839 Седльницький заявив цісарю: „Того самого дня, коли рішене Вашого Величества на просьбу Станіслава Коритка що до помилування його сина мало бути доручене тому синові, одержав я від ідірської губер-

ніяльної президії оповістку, що Еміль Коритко умер дня 31 січня в Любляні". Він умер на своїй квартирі в новім міським касині, де займав одну кімнату обік свого товариша Городинського, який разом із дром Прешерном був невідступно при нім аж до його останньої хвилі. Його найновіший біограф Іван Пріятель підносить його організаційну силу, що вміла громадити довкола себе людей і мала вплив також на Станка Враз, з яким Коритко був у кореспонденції.

II.

Головною памяткою літературного характеру, яку полишив по собі Еміль Коритко, єсть його збірка „Slovénske pésmi krajinskiga naróda“, якої перший випуск вийшов у Любляні 1839 р. невеличкою книжечкою формату малої 8°, 136 ст. тексту з показником змісту (Kasalo) на двох нумерованих сторонах і з кінцевою заміткою (Orómba) на третій нумерованій сторінці, в якій сказано, що передмова буде додана до другого тома, а тут зазначаєть ся лише, що пісні зібрав Еміль Коритко. Із сього видно, що сей перший томик побачив світ аж по смерті його впорядчика.

Другий том виданий у тій же Любляні і тим же самим накладом люблянського книгара Йосифа Бласніка, обіймає 142 стор. тексту, не має заповідженої передмови, а на кінці подано зміст на двох нумерованих сторінках. Четвертий і пятий томики вийшли в Любляні тим самим накладом в 1841 р. Передмови ані кінцевої уваги нема в жаднім із тих томів.

Зміст кожного томика мішаний, якогось одноцільного плану цілого видання не видно. В першім томику маємо на початку три весільні пісні з невідомої місцевости і дві весільні пісні із села Метліки. Далі йде шість колядних пісень без означення місцевости, потім одна пісня при хрестинах, далі маленька пісенька новорічна із Рибніка, далі пісня про пташине весіле, далі 62 короткі пісеньки, переважно чотиростихи, в тім числі одначе кілька двостихів і кілька приспівок із шістьох рядків. На ст. 37—38 маємо інтересну пісню „Kaj je ljubésin“, у якій схарактеризовано радости і прикrostи любови. На ст. 39—41 маємо дві пісні з одного села Васвава, де характеризуєть ся в одній парубок, а в другій дівчина закохані одно в одного. На ст. 47 подана пісня про шинкарку в порівнянню з пташкою, далі йдуть

шість вояцьких пісень, із яких дві „Odhód nad Prájša“ і „Laudon“ натакають на події семилітньої війни. До пісень т. зв. циклічних, т. зн. таких, де в кожній строфі повторяється той сам мотив тільки з відміною особи або підмета, належить пісня „Juri s rúsho“ ст. 64—66. Від стор. 67 починається ряд пісень духовного або легендарного змісту, а власне „Pet fteb-rón“ (пять пропасниць), „Jogri rasposlaní“, про Ісуса, що розсилає різних святих у різні краї і на різні потреби (ст. 69—71), далі про чудо св. Якова Кампостелійського (ст. 72—75), про св. Юрія (ст. 76—78). Від ст. 79 починається ряд пісень баладового змісту, а власне про мертвого жениха (ст. 79—81), про дівчину сироту (ст. 82—88), про дитину продану матір'ю злему духови, про дочку віддану родичами у монастир (ст. 89—90), товариш убиває товариша (ст. 91—93), убита королева (ст. 94—97). При кінці томика маємо п'ять пісень історичного характеру, а власне „Poljska kraljiza“ (ст. 122—123), де оповідається про наїзд польської фльоти на Венецію (польська очевидно не в звичайнім значінню, але мабуть відносно до острова Поліца). Пісні „Dominikova Anzhiza“ (ст. 124—126), „Ribnishka Alénzhiza“ (ст. 127—129), „Pét bandér“ (ст. 130—132) являються відгуками турецького пановання над південними Славянами. До тої самої категорії історичних пісень належить більша частина пісень зібраних у другім томику п. з. „Baláde in románze“ (ст. 1—69). Деякі пісні являються варіантами пісень поміщених у першій томику. Другий розділ п. з. „Fántovske pésmi“ (ст. 99—108) містить 9 пісень ліричних і любовних. В третім розділі п. з. „Krátkie pésimize“ (ст. 109—127) міститься друга збірка коротких чотиростихів числом 59. Такі ж самі короткі чотиростихи і один двостих поміщено на ст. 128—130 п. з. „Pregovori“, немов римовані афоризми. До тої самої категорії римованих афоризмів належать поміщені у V розд. „Napisí mészov“ (ст. 131—135), де до назви кожного місяця додано римовану характеристику з двох, трьох, чотирьох або шістьох рядків. VI розділом, що містить пісні паницькі і заздоровні („Pívske pésmi in sdrazive“, ст. 136—142) кінчить ся другий томик.

Третього томика цього видання мені не удало ся знайти у Львові, бо в обох львівських публичних бібліотеках цього видання зовсім нема, а в моїм примірнику не стає третього томика.

Четвертий томик розпадається на два розділи. У першій

п. з. „Baláde in romanze“ (ст. 1—77) маємо знов збірку пісень історичного а по части баладового змісту, в тім числі дві пісні про короля Матіяша, що перебраний за дівчину зводить дівчину ночуючи з нею. Другий відділ п. з. „Mnóge pésmi“ подає збірку пісень побутового змісту, характеристики поодиноких станів або випадки з людського життя.

У V томику маємо п'ять розділів. В першій подано три легенди і сім пісень історичного змісту (ст. 5—36), в другій збірку п'яницьких пісень (ст. 37—47), в третій пісні мішаного змісту переважно з життя родинного. В четвертій розділі подано десять римованих приповідок, а в п'ятій 13 пісень від Хорватської границі, по части легендарного, по части історичного або побутового змісту.

Зібране тих пісень і їх видане насуває деякі важні питання. З попереднього знаємо, що майже рівночасно з першим публічним виступом Коритка в словінській пресі, в липні 1838 р., він уже робив старання в цензурі про надруковане одного чи двох томів крайнських пісень. Значить, можемо на певно прийняти, що сам Коритко тих пісень із уст народа не записував, і коли була яка його праця над першим томом, друкованим при його життю, то хіба редакторська і ота невеличка коректорська, якої вимагав люблянський цензор Павшек. Тай то знаючи, що Коритко не володів добре словінською мовою і в своїй кореспонденції уживав коли не польської то німецької мови, мусимо признати цитоване висше речення Оскара Кольберга про те, що Коритко ще перед смертю не тільки редагував, але також корігував перший томик своєї збірки, так само неправдивим, як і більша частина його переказів.

З листу Челяковського до Прешерна з р. 1833, поданого низше, знаємо, що Прешерн уже тоді мав готову збірку пісень крайнського народа і запитував Челяковського про можливість умови надрукування сеї збірки в Празі. В описанім низше томі рукописних матеріалів із Кориткової спадщини, що знаходить ся в моїх руках, нема ані одної словінської пісні, записаної його рукою. А є натомість 67 пісень, писаних рукою Станка Враз, а понад се декілька пісень словінських і німецьких, писаних ріжними руками. Із записів, писаних власною рукою Коритка, маємо тільки невеличкий зошит на самім початку рукопису, усього 33 картки ріжних форматів, в тім числі дві порожні і кілька порожніх сторін. Сей зошит містить записи строїв, знарядів, помешкань, вірувань і обрядів; записи роблені або зовсім

по польськи, або по німецьки, а словінські терміни викладано по польськи або по німецьки. Не маємо під рукою тих номерів часописи „Carniolia“, де були опубліковані рисунки країнських костюмів, і не знаємо, чи були додані до тих костюмів які пояснення, і тому не можемо оцінити праці Коритка на полі країнського костюмознавства. Що ж до пісень, то можемо сказати напевно, що в їх збиранню і редагованню його заслуга була мінімальною. Впорядчик найновішої і найповнішої збірки словінських пісень, проф. Штрекель, хоч зазначив існування тої збірки без названя імени Коритка (означив її тільки буквою К), то про те пісень сеї збірки не включив до свого збірного видання¹⁾ і тільки декуди використав їх у варіантах до пісень із інших збірок.

III.

Рукописний том, згаданий вище, складається із 214 карток різного формату, переважно велике 4⁰, мале 4⁰ і велике 8⁰, і розпадається на 5 головних відділів, зложених із різнородних матеріалів і писаних у різних часах і різними руками. Перша частина від ст. 1—120 писана в переважній частині рукою Еміля Коритка, а подекуди іншими руками, і містить етнографічні записки з обсягу народної термінології, вірувань, обрядів, ноші, знарядів і т. и. Ця частина найважливіша для характеристики наукових інтересів і способу збирання етнографічних матеріалів самого Коритка. Записи ведуться переважно польською мовою, терміни витолкувані або на польське або німецьке, в ширших оповіданнях декуди німецька мова.

Друга частина, ст. 121—242, обіймає матеріали, записувані іншими збирачами, переважно німецькою мовою, із обсягу народних вірувань, демонології, місцевих переказів і обрядів. Не подаємо спеціально змісту сеї частини, маючи намір опублікувати найважливіші її причинки, оброблені зовсім літературно.

Третя частина обіймає листи, яких реєстр подаємо тут у хронологічному порядку.

1. Автограф Водніка з датою: Laibach 1 März 1810, писаний латинкою, картка грубого листового паперу малої вісімки, записана лиш одна сторона, поч. „Popovizh schreibt“, по чім

¹⁾ Dr. Karol Štrekelj, Slovenske narodne pesmi iz tiskanih in pisanih virov. Izdala in založila Slovenska Matica. V Ljubljani 1895—1903.

виписано сім букв якоїсь спеціальної глаголиці з рівнозначними буквами латинськими, а під сям по короткій увазі автора виписано 6 кирильських букв з рівнозначними латинськими і з прикладами церковно-славянських слів, що починають ся від тих букв і написані раз латинкою з початковими буквами кирильськими, а обік ті самі слова словінським правописом, і ще раз en regard ті самі букви кирильські і латинські.

2. Лист Лядіслава Челяковського із Праги до Ф. Прешерна із д. 9 мая 1833 р.

3. Лист без підпису писаний із Грацу 1 серпня 1837 р. невідомо до кого.

4. Лист гр. Йосифа Борковського до Коритка зі Львова із д. 19 мая 1838 р.

5. Лист пароха Йосифа Уркварта (в рукописі підписаний ініціалами U. I.) із Мосбурга із 10 липня 1838 р.

6. Лист Людевіта Гая із Загреба до Коритка із д. 8 липня 1838 р.

7. Відозва Коритка про збиранє етнографічних матеріялів, німецькою мовою, у рукописі без титулу і без дати, опублікована в „Pirisches Blatt“ з 10 липня 1838 р. н. з. „Den Freunden des Slaventhums ein Slave aus Norden“. Токет подано висше на ст. 11—13.

8. Лист Копітара із 11 липня 1838 р.

9. Лист Рудольфа Глязера із Праги до Коритка д. 15 липня 1838 р.

10. Лист невідомого автора із Антіняни біля Міттербурга до невідомого професора із 19 липня 1838 р. (підпис автора замазаний).

11. Лист Барта Арко з Водія 20 липня 1838 р.

12. Лист Вінкентія Воука із Мосбурга із 22 липня 1838 р.

13. Другий лист Копітара із д. 24 липня 1838 р.

14. Лист Йосифа Орешніка, пароха із Греновиць, із 26 липня 1838 р.

15. Лист пароха Андрія Дреннера із 28 липня 1838 р.

16. Другий лист гр. Йосифа Борковського із Львова д. 10 серпня 1838 р.

17. Лист Станка Враза із 28 серпня 1838 р.

18. Третій лист Копітара із 12 вересня 1838 р.

19. Лист Йогана Капелле із 13 вересня 1838 р.

20. Лист Еміля Коритка до Рудольфа Глязера із 6 жовтня 1838 р.

21. Лист пароха Михайла Вольфа із 8 падолиста 1838 р.
22. Другий лист Рудольфа Ілязера із Праги із 4 грудня 1838 р.
23. Другий лист пароха Михайла Вольфа із 9 грудня 1838 р.
24. Лист із Праги, з видом Праги з мостом над Велтавою на переді, без дати і з видертим підписом автора.
25. Лист Коритка без дати до Йосифа Борковского польською мовою.

Четверта часть рукопису, писана одною рукою Станка Вразна на ст. 383—394, обіймає збірку 67 словінських народніх пісень, переписаних ним для друку. Сей невеличкий рукопис був висланий до Загреба до друкарні Людевіта Іая для друкування і був правдоподібно разом із рукописом Коритка забраний для пересилки у віденську цензуру. Яким способом сей рукопис дістав ся до Кориткової збірки, і чи були переписані Станком Вразом пісні опубліковані в його збірці, сього на разі не можу сконстатувати.

Остатня часть рукописної збірки Коритка, ст. 399—427, се зшиток 14 карток окремого формату малого 4°, у якім на ст. 401—404 міститься лист писаний оловцем рукою Йосифа Добровського правдоподібно до проф. Водніка, а на ст. 409—410, 413—414, 417—419 і 421—424 виписки із старих рукописів і друків словінською, церковно-славянською мовою із XV—XVI в. Виписки писані деє при кінці XVIII або з початку XIX в. одною рукою, тонким і рівним латинським письмом, на жаль значно вижовклим, особливо в місцях, де ужито киновар, а писаний оловцем лист, що міститься на вступі тих виписок і уложений німецькою мовою, має дату 12 марта 1810 р.

IV.

Не маючи наміру подавати тут усю кореспонденцію Коритка, додаю для доповнення того, що було сказано висше, деякі цікавіші листи.

Найстарший із листів, захованих у рукописній збірці Коритка, се лист відомого чеського ученого Франтішка Лядіслава Челяковского до Франца Прешерна із дня 9 мая 1833 р. Лист написаний на трьох сторінках пожовклого листового паперу 4°, з датою поштового стемпля Prag 10 Mai 1833, з адресою на

остатній стороні: Herrn H. Franz Preschern, J. U. Doctor, Laibach, із поштовим степілем в низу: Laibach 16 Mai.

Geehrtester Herr u. Freund!

Ich beeile mich Ihren soeben erhaltenen werthen Brief so schnell u. kurz als möglich zu beantworten. Man sollte kaum glauben, daß zu unserer Zeit solche tolle Streiche, wie Sie mittheilen, möglich wären, wenn man sonst mit diesem böartigen u. stupiden Pfarrvolk nicht näher bekannt wäre, um aus einzelnen Individuen, die sie auch bei uns u. vielleicht überall vorfinden, auf die ganze Rasse zu schliessen, die vorzüglich da ihr Unwesen treibt, wo ein Volk aus dem Kothe der Unwissenheit herauszuwaten versucht. Nicht mehr Abderiten, sondern Söhne der Finsterniss muss man sie nennen! Doch was zu thun, umso mehr ist es unsere Pflicht, dass man gegen dieses Gesindel ankämpft; über kurz oder lang müssen sie doch erliegen.

Vor ungefähr drei Wochen habe ich durch Buchhändlergelegenheit Briefe und Drucksachen von hier aus an Sie u. unsere Freunde expediert, u. hoffe, dass Sie selbe bereits in Händen haben, oder doch nächster Tage bekommen müssen. Und nun zu Ihrem Vorschlag betreffend die Volkslieder. Sie können vollkommen versichert seyn, dass ich mich sowohl aus Achtung für Sie, als auch wegen der Sache selbst für dieselben vorzüglich interessiren werde, u. können demnach ganz auf meine bereitwilligste Beihülfe rechnen.

Dem St. Smole — bezeugen Sie ihm, als einem redlichen u. aufrichtigen slovenischen Patrioten meine vorzügliche Hochachtung — können Sie über das Ökonomische folgendes mittheilen. Als Probe unserer besseren Drucke liegt vor Ihnen ein Ex. der Blüthen Neub. P. Wäre der Herr Smole mit dieser äusseren Ausstattung zufrieden, so können Sie ihm sagen, dass hier als billigster Preis Satz u. Druck eines Bogens bei einer Auflage von 1000 Ex. auf 18 Fr. W. W. oder 7 Fr. 12 Xr. C. M. zu stehen komme, gleichviel, ob er es im grösseren 8-vo, oder bloss im 12-mo gedruckt haben wollte. Ist ihm diese Probe anständig, so könnte er auch bestimmen, ob er es in grösserer Schrift (Cicero), wie daselbst die Einleitungen, oder in kleinerer (Garmond), wie die Sonetten, wünschte. Zum schönen Drucke gehört freilich, dass ein schönes Papier gewählt werde.

Ein Ballen Papier von derselben Sorte, wie die „Blüthen“, kostet hier circa 50 Fr. C. M. Diess zur Richtschnur, wenn der H. Smole das Papier in Wien anschaffen will. Eine kleine Schwierigkeit dürfte es mit der Censur haben, da von den angestellten Zensoren keiner slovenisch liest; allein ich werde schon mit dem Amtsvorsteher spre-

chen, damit er die Handschrift unserm Prof. Jungmann vorlege, da zuweilen auch die Professoren in derlei Sachen Aushülfe thun.

Sorgen Sie dafür, dass die Handschrift korrekt u. vorzüglich gut accentuirt sei, da ich selbst hierin noch zu unerfahren bin. Für das übrige wird schon die Buchdruckerei sorgen, sowie ich mir alle Mühe geben werde, dass keine Errata einlaufen. Sie können selbe (um so besser, wenn in Duplo), sobald als Sie wollen, übersenden. Der Druck dürfte nach der Censurierung des Manuskripts längstens in 2 Monaten beendigt sein. So wird sich auch Ihre Volksmuse, wie ich hoffe, an ihre anderen Schwestern anschliessen. Welche herrliche Fundgruben sind's für einen Dichter, der sich zum Ziel vorgesetzt hat, ein Sänger seines Volkes zu werden, und diesem Ziele nachzustreben ist in der That der Mühe werth.

Ihr Gedicht „Nova Pisanja“ gefiel mir gleich beim ersten Lesen, allein ich musste es unbeachtet lassen, weil mir dessen nähere Beziehungen nicht bekannt waren. Nun ist es mir klar. Ich danke für 2 Bändchen mit den Varianten u. H. Zhöps N. discacciamento, das ich bisher nur flüchtig durchlesen konnte, allein hinlänglich habe ich gesehen, dass er ein geschickter General u. in der Taktik sehr erfahren sei. Künftig mehr darüber. Meine Empfehlung an ihn, so wie auch an H. Kasteliz. Bin mit vollkommener Hochachtung Ihr aufrichtiger Freund Io. L. Celakowský. 9 May 1833.

Полишаючи спеціалістам по біографії Прешерна пояснене немилої пригоди цього поета із словінськими духовними, на яку натакає початок листу Челяковського, мусимо піднести вартість цього листу для характеристики тих приятних і на обопільній услужности основаних відносин, які стрічаємо і в інших кореспонденціях старших діячів славянського відродження.

Одним із перших відкликів на відозву Коритка із д. 10 червня був лист о. Йосифа Уркварта, пароха із Мосбурга, датований днем 10 липня 1838 р., адресований із Целовця (Klagenfurt): An die löbl. Buchhandlung Pl. T. Hoorn Ignaz Edlen v. Kleinmayr in Laybach. На першій стороні написано:

„Für Pl. T. Herrn Emil Korytko zum Behufe der Herausgabe des beabsichtigten Werkes. In Beziehung auf die verehrliche Mittheilung und den gemachten Aufruf ddto Laibach 10-ten Juny, erh. 6. July, finde ich mich veranlasst, meine Äusserung mit Bereitwilligkeit abzugeben.

Die beabsichtigte Herausgabe einer Slovenischen Volkskunde ist wünschens- und lobenswerth, weil sie uns mit dem slavischen Leben vertrauter macht und über Manches Kenntnisse verbreitet, worüber

man bisher im Dunkel war, und worüber gerade die Nichtslaven so viel schiefe Urtheile in die Welt hinausschicken. Eine solche Schrift würde beurkunden, wie der Slave leibt und lebt, und was er von den alten Sitten seines weitverbreiteten Volks noch erhalten hat. Es ist vom Alterthum freylich schon Vieles zu Grabe gegangen, allein eine, wenn schon mehr dürftige Nachlese würde noch überall vorgenommen werden können, wenn diejenigen, die ihrer Lage nach mit den Volkssitten vertrauter sind, sich dazu die Mühe nehmen wollten.

Um dem Wunsche einiger Massen zu entsprechen, darf ich hier bloß in Erinnerung bringen, dass von meiner Seite in Bezug auf die Slovenische Volkskunde in Kärnten schon vor 25 Jahren, nämlich im J. 1813 zwey Aufsätze erschienen sind, die zu dem erwähnten Behufe ganz passend seyn dürften. Ich liess nämlich Anfangs des J. 1813 den Aufsatz „Züge aus den Sitten der Gailthaler“ in die „Carinthia“ aufnehmen, der sogleich in die damaligen vaterländischen Blätter aufgenommen und von Herrn Kopitar mit fragenden Anmerkungen begleitet wurde. Dieser erste Aufsatz hatte einen zweyten zur Folge, der im Monat Juny 1813 ebenfalls in die vaterl. Blätter eingerückt worden und eine Widerlegung der beyden über dieses Thalvolk schreibenden Autoren Haquet und Sartori enthielt, die viel Schiefes, Falsches und Unwahres darüber verbreiteten.

Diese beiden Aufsätze dürften am meisten dem entsprechen, was in № 3 gefordert wird. Aber auch die übrigen N-rn werden im Verfolge desselben mehr oder weniger berührt.

Da meine Schilderung im Verlaufe eines Viertel-Jahrhunderts schon etwas in Vergessenheit gerathen zu seyn scheint, so brauche ich bloss dahin zu weisen, um der gemachten Aufforderung zum Theil zu entsprechen, denn diese Gebräuche: das Hufenstechen, der Tanz unter der Linde, würde man bei den übrigen österr. Slaven nirgends antreffen. Selbst Franzosen und andere Freunde verwunderten sich darüber.

Hier aber, auf meiner jetzigen Station, wo sich das Volk schon sehr stark in den Germanismus hinüber verliert, wird man vergeblich so etwas suchen; est populus moriturus.

Wenn jeder Seelsorger nur das berichtet, was er von seiner Heimath weiss, so dürften reichliche Materialien zusammenkommen. Von meinem Geburtsthal habe ich meinen Pflichttheil nach meinem besten Wissen abgetragen. Gerne hätte ich noch die Gebräuche bei Hochzeiten nachgetragen, allein selbst war ich zu weit entfernt, und Andere berichteten mir nichts ein.

Moosburg am 10. July 1838.

U. I. Pfr.

Із польської кореспонденції Коритка подаємо тут два листи ір. Йосифа Борковского до Коритка, один із дати 19 мая, а другий із 10 серпня 1838 р. і лист Коритка до сього самого адресата недатований. Перший лист, написаний на двох картках тонкого листового паперу на обох внутрішніх сторонах і то так, що початок містить ся на ст. 3, а кінець на другій. Ся аномалія була подітована штучним способом копертованя, яким осягало ся те, що адрес містив ся на першій сторінці аркуша, а остатня була порожня. Ось текст листу:

Kochany Emilu!

Odebrałem list Twój i bardzo Ci wdzięczny jestem za Twoją pamięć. Wszyscy tu Bogu dzięki jesteśmy zdrowi i często spominamy o Tobie. Cieszy nas to bardzo, że zatrudniony jesteś, radziłyśmy, jak wyjdą Twoje prace, mieć je; dlatego prosimy, abyś je nam przysłał. Zbiór pieśni, zabobonów etc. kroackich będzie bardzo ciekawy, i w porę przyjdzie, kiedy już mamy dawniejsze serbskie, czeskie, słowackie, a świeżo wydane polskie Wojcickiego, i w tym roku wydane Galicyjskie Paulego. Falmerajera dzieła mam, ale nie podzielać jego zdania; widzę wprawdzie pokrewieństwo między Sławiańszczyzną a greczyzną, ale takie tylko, jakie jest między Sławiańszczyzną a Sanskrytym, albo jakie jest pomiędzy wszystkimi może mowami, ale nic więcej. Wszystko zresztą przesadzone, a idea główna tego autora zupełnie bezzasadna.

Dokładnych zupełnie książek botanicznych może jeszcze nie mamy. Dzieła Kluka, Jundzila, Szuberta (o drzewach i krzewach) muszą Ci być znane, a jeśli które z nich chcesz mieć, to Ci przyszlę, donieść tylko, jak i gdzie adresować. I pieśni wszystkie gminne powinien byś mieć, bo w nich są częste wspomnienia ziół i kwiatów, które Ci się przydać mogą. O zbiór nazwisk ruskich roślin bardzo trudno, drukowanego takiego zbioru niema, a ja kilkanaście tylko mam nazw; ale spis polski roślin posyłam Ci następującą pocztą; także może byś mógł użytkować ze spisu roślin w Medyce będących, który jest wydrukowany; donieść o tem, a przyszlę Ci.

Pismo „Ost und West“ mamy tutaj, ale nie bardzo nas zachwyca. Ziewonia wyszła w Styczniu w Pradze, ale dotychczas zatrzymana w cenzurze i nie wypuszczona. Dzienniki Gaja aniśmy tu nawet widzieli; dobrze by było, gdyby Gaj był tak grzeczny i przysłał mi go, a ja w zamian posłał bym mu nasze rzeczy. Położenie Twoje jest takie, że możesz z łatwością wyuczyć się sławiańskich języków. Spodziewam się, że nie zaniedbasz tej sposobności. Szczególniej chciał bym zwrócić twoją uwagę na pisma starego illiryskiego wieszczu Gunduli-

cza, którego języka nikt tutaj nie rozumie, bo umiejących inne narzecza sławiańskie mamy nie mało. Niepospolita byłaby przysługa przetłómaczyć cały poemat Gundulicza, albo przynajmniej wyjątki z niego. Ma on być bardzo ładnie stylem epeicznym napisany i ma mnóstwo ciekawych zawierać rzeczy.

Najważniejszem dziełem, jakie w tym przeciągu czasu wyszło, są Dzieje Litwy przez Narbuta. Dotychczas wyszło 3 grube tomy obejmujące czasy mitologiczne i pogańskie, a wyjść jeszcze ma tomów 5. Dzieło to wielkiej pracy i erudycji. Kolegę Twego pozdrawiamy. Uściskaj odemnie Doktora Preshernego — gdy bym mógł coś mieć z prac jego! — Ojciec Twój i bracia tu nie byli. Wszyscy znajomi ściskają Was czule. Vale. Józ. B. 19 go Maja.

На першій сторінці скіншим письмом читаємо під поштовою печаткою: Laibach 4 Juni à Monsieur Monsieur Emile de Korytko à Laybach.

На сей лист відписав Коритко просторим листом без дати, поміщенням на чотирох сторінках листового паперу великого 4^о, з пізнійшим написом на верху першої сторінки оловцем і відмінною від авторської рукою: Korytko.

Kochany Józefie! Zaraz po odebraniu listu od Ciebie siadam i odpisuję. Wdzięchen Ci jestem za odpis i za uwagi literackie, i miło mi dać Ci odpowiedź odpowiadającą życzeniu Twemu. Dziwno mi, że nie znacie dziennika Gaja w Zagrabiu, Narodne novine i Danica Ilirska, które drogą poczty możecie dostawać — a nie pożałujecie, bo ze słowiańskich pism będzie to iedno z naylepszych. Boleć trza istotnie nad tym, że u nas w kraju bracia nasi Sławianie i bratnia ich literatura zupełnie jest obcą — że to naybliższe nas i nayzbawienieysze pożywienie i lekarstwo przeciw złemu u nas albo w zupełney niewiadomości lub w pogardzeniu i lekcecenieniu. Wierżaj mi kochany Józefie, że to nie czcze mary, nie bezzasadne marzenia, wznieść oyczysty ięzyk i piśmiennictwo przez połączenie się i zbliżenie do braci Sławian. Odkąd tu jestem na wygnaniu, całam się duszą wziął do uczenia po serbsku, czesku i dalmatyńsku, zrobiłem iuż znaczne postępy i otdąd nie myślę się czemu innemu iak Słowiańszczyźnie poświęcić. Znalazłem skarby nieocenione. Widnokrąg się nasz i pole popisu rozszerzy na pół Europy, skoro się zwiążemy iedną literaturą. Czechy, Rosianie i południowi Sławianie uznali potrzebę tego; gruntowność tey myśli — ruch wzajemno-sławiańsko-literacki, wielki. My tylko jeszcze iedni w iakimeś zarozumieniu i w egoizmie w tyle pozostali, gardzimy pobratymczą literaturą i ięzykiem, i rzucamy się w objęcie obczyzny, dla nas zaraźliwey kurwy, miasto roskosznie siły pokrzepić na łonie nieskalaney czystey dziewicy — sławiańskiej. Nie zbieram ia kroac-

kiego pieśni ludu — ale krainńskiego, już są w cenzurze i spodziewam się nie mało uczynić wam tym przysługę. Przygotowuję powtórnie dziełko o Krainie, dla wiadomości północnych Słowian — w języku polskim; będzie zawierać następujące przedmioty: 1) O krainńskim języku i literaturze z trzema portretami: Czopa, Preshera i Wodnika z tłumaczeniem ich poezji. 2) O pieśniach ludu tego — z tłumaczeniem najcelniejszych. 3) Charakter ludu tego, obyczaje i zwyczaje wesela, obrządki chrztu, pogrzebów i t. d. 4) Uroczystość, kołęda i św. Jana. 4) Gry i zabawy, rozrywki i tańce. 6) Upiory, duchy, zabobony, przesady, czary, czarownice i t. d. 7) Medycyna ludu — leczenie chorób przez gusła, tarcie, chuchanie, dotykanie i odmawianie, iakoteż i ziołami. 8) Powieści, bajki, podania. 9) Stroje — do tego dołączonych jest 26 (już ukończonych) kolorowanych obrazów zdjętych narysunkiem i dokładniej z obojga płci ludu krainńskiego. 10) Symbole — przysłowia, zastarzałe mniemania. — Com mógł tylko, wszystkim zebrał i ciągle zbieram jeszcze; na nieszczęście na samą Lublanę ograniczonym jest, wyjeżdżać nie wolno mi. Znalazłbym nie ieden skarb jeszcze — in magnis voluisse sat est. I ten już przygotowany zbiór jest dość znaczny, żaden kray sławiański, wyjąwszy Rosjan, takiego niema jeszcze. Zresztą wydaję tylko iako część pierwszą, dokończyć będzie mógł, ktokolwiek zbierze więcej materiałów. Zamyślaia tu lub w Gradzu lub w Peszcie wydawać dziennik czysto poświęcony Słowiańszczyźnie, we wszystkich narzeczach sławiańskich iednym abecadłem i ortografią pisany. Ost u. West nie odpowiada celowi. Ci, co mieli ująć go, poróżnili się z Glaeserem: odstąpili — biada, że ludzie, co mogli by zrobić przysługę nieocenioną, poświęcają cynizmowi, osobistym urazom dobro publiczne. Gondulicza rozumiem, a co nie rozumiem, to mam radę na to i zrozumiem; wkrótce poszlę Ci pierwszy pieśni na polski język przełożenie, albowiem nie uprzedziłeś mnie w zachęceniu wzięcia się do niego — oh, nie jeden Gondola, iest ich bardzo wiele w dalmatyńskiej i serbskiej literaturze godnych tłumaczenia polskiego, byle tylko chciał się kto wzięść do tego. — Rosyjska literatura niezmiernie wzrasta, olbrzymiem krokiem naprzód idzie i wielkiej wartości wydała plody w tych czasach, które zapewne znane Ci będą: Polewoja, Sacharowa, Wostokowa i t. d. — Łaskawość Twoję w chęci przesłania mi niektórych pisemek przyjmuję z największą wdzięcznością — co więcej, upraszam Cię najmocniej, chciey mi nadesłać następujące: 1) Jundziła; 2) Słownik wyrazów botanicznych p. A. Pławskiego 1830; 3) Pieśni ludu Biało-Chorwatów i t. d. Woycickiego; 4) Pieśni ludu zbioru Paulego; 5) Klechdy Woycickiego; 6) jeszcze co, co będziesz uważał, że może mi

posłużyć do prac mych do porównania do innych Sławian; 7) Maciejowskiego Prawodawstwo; 8) zapisz mi łaskawie przez Milikowskiego z Petersburga dziełko rosyjskie (piszcie polskimi literami) Skazaniya Ruskago naroda etc., wiadomości o rosyjskim narodzie, domowym pożyciu ich przodków, zebrane przez I. Sacharowa. S. Petersburg. Tom I. roku 1836 — Tom II. 1837.

Poprzednicze jeśli sam nie posiadasz, to dostaniesz od Domcia gratis dla mnie, a ostatnie chciej zapisać i przesłać mi to wszystko drogą księgarni, adresując przez Gerolda do księgarni Kleinmayera w Lublanie. Milikowski przesłał chętnie Ci do Wiednia, a ja Ci za tę przesyłkę poszlę różne rzeczy ztąd, poezie i inne dzieła nowe, i co sobie życzyć będziesz; w ten sposób Ty mnie, ja Tobie przysposobię i ułatwię. Jeśli Ziewonia lub Światowid narodzi się, chciej przesłać mi także do chrztu. Także Cię proszę o katalog najnowszy polski księgarni Glüksberga lub Węckiego Warszawski. Z prac Dr. Preshera odbierzesz także wszystko, co wyszło tylko; wkrótce i on zamyśla tomik poezii swych wydać; skoro to nastąpi, odbierzesz w dowód szacunku. — Czyś czytał Kollara Ueber die literarische Wechselseitigkeit der Slaven? Czytaj to i stosuj się z tego do przesyłania książek na zamian. Najłatwiejszy to sposób mienia wszystkiego. Ale Ty coś nie odpisałeś, czy masz iaki zbiór względnie medycyny ludu i czy mi co z tego udzielić raczysz lub nie? Chciej mi dać wiadomość o tem i narychleć odpisać. — Ucałuj serdecznie Leszka, Krolodworca i Klechdę¹⁾. Od niejakiogo czasu opanowała mnie tęsknota, iakieś ciśnienie serca, niepokoy, żalność — ach, cobym dał za to, bym mógł bydź już w kraju, by się skończyła już nieszczęsna dola moja. — Bogusław ściska was wszystkich. — Kochaycie nas, nie zapominaycie nas — bądźcie pewni, że tylko staramy się zasłużyć na szacunek wasz. Pozdrów odemnie wszystkich zacnych i uczciwych. Rodzeństwu swemu załącz ukłony i wierzaj, że Cię kocham niezmienny

Emil.

Leszka serdecznie całuję, Szanowney żonie jego, niegdys byłey Pannie Sewerynie, składam uszanowanie.

Другий лист Йосифа Борковського до Коритка з дня 10 серпня 1838 р. займає три сторінки листового паперу 4⁰ і має на остатній чистій сторінці адрес: A. Monsieur Monsieur Emile

¹⁾ Leszek — брат Йосифа, Лешек Борковський; Krolodworzec — Лукіян Семенський, що переклав на польську мову чеський Королеводворський рукопис; Klechda — Войціцкий, видавець збірки „Klechdy czyli powieści i podania ludu polskiego“.

de Korytko à Laibach з поштовими штампіліями Lemberg без дати і Laibach 25 Aug. Ось його текст:

Dnia 10 ego Sierpnia 1838. Kochany Emilu! Odebrałem twój list wraz z anonsem niemieckim, i bardzo Ci dziękuję. Nie mogłem Ci wcześniej odpisać, bo byłem na wsi kilka tygodni zajęty rolnictwem, i dopiero za przybyciem do Lwowa list mi doręczono. Bardzo nas to wszystkich cieszy, że się zajmujesz gorliwie piśmiennictwem i do tego bardzo użytecznem. Radzibyśmy jak najprędzej ujrzyć Twoje prace. Wiem, że się zajmujesz zbieraniem pieśni ludu kraińskiego. Z projektu wyczytuje, że nie tylko same pieśni, ale wszystko, co stanowi świat umysłowy tego ludu, jest celem Twoich badań, nie wiem tylko, jak z tem wszystkiem postąpisz. Z prospektu zdaje się, że pieśni, zabobony et cet. zechcesz po niemiecku wydać, a znowu z listu Twego widzę, że pieśni na polskie przekładasz. Donieś mi tedy, czy pieśni z tłumaczeniem polskim czy z niemieckiem, wcieliwszy je do rozprawy (zapewnie niemieckiej) o ludzie kraińskim; czyli pieśni w oryginale osobno, a przekład znowu osobno. Wszystko to łatwiej i prędzej mogło by wyjść tam, gdzie się znajdujesz, niżeli u nas, bo u nas z trudnością by przejść mogło. Oczekuję niecierpliwie polskiego przekładu pieśni, które mi masz nadesłać. Bardzo dobrze robisz, że przekładasz wierszem białym, bo przekład będzie wierny i nic się dla rymu nie poświęci. Jeśli chcesz (czegobym ja bardzo pragnął), aby co z prac Twoich było w mojem albo w jakim innem piśmie zamieszczone, tedy wybierz kilkanaście pięknych pieśni, przełóż je, dołącz małą rozprawkę do nich, aby nie same suche pieśni były, i przysyłaj mi.

Czyniłem Cię w jednym z moich listów uważnym na miejsce, w jakim się znajdujesz, a to w celu, abys się, co Ci tam łatwo przyjdzie, obeznał gruntownie z językiem Osmanidy, i przełożył ten poemat. Ma on być ładnie napisany, i prócz tego interesuje on Polaków, bo bohaterem jest Władysław Warneńczyk. Ale przekładaj prozą, bo poezya Gundulicza nie stanie pomiędzy poezyami żyjącymi naszego narodu, a tu chodzi szczególnie o ówczasowe wyobrażenia i o poznanie ducha tego spiewaka bohaterskiego Sławian. Starać się tylko trzeba, aby prostota, słodycz mowy, moc i zapal wiernie były oddane.

Wydając pieśni ludu Krainy dobrze byś zrobił, żebyś zamieścił fizyognomiję tego kraju. Ale ponieważ Ci to z trudnością przyjdzie, gdyż trzeba by być wszędzie samemu, więc przynajmniej rys ogólny, bo twarz ziemi odbija się wszędzie w obliczu pieśni, bo jak człowiek tak i pieśń ściśle są z ziemią swoją rodzinną połączone. Ta ostatnia dostarcza pierwszej żywiołów ojczystych, obczyzną nie zmaconych i mówiących głośno do serca, bo w nich słyhać powiew wiatru polnego,

czuć świeżość zasianej własnymi rękoma roli, widać połysk własnych rzek i falowanie własnego nieba. Z ziemi to, z ziemi wywinęły się Mitologia, Kosmologia i t. d. I my Sławianie nie posyłaliśmy za granicę po bogów i wyobrażenia filozoficzne, ale znaleźliśmy je gotowe w świecie naszym, gdzie je ręka Przedwiecznego złożyła. Ale gorącą piersią przyłgnąwszy do naszej przyrody, wygrzeliśmy sobie język, nauki i pieśni i popsuliśmy je wtedy, gdyśmy się od przyrody oderwali.

Książki, które mieć chciałeś, poszłę Ci wszystkie, skoro będą we Lwowie. Powieści Sacharowa zapisałem, ale nasi księgarze są bardzo niedbali i zapisanych książek nie prędko дочекаć się można. Posyłam Ci tą razą dumki z ruskiego przerobione albo wedle ruskich pisane, pokaż je poetom tamtejszym i zachęć, aby i oni za podstawę i tło do swoich utworów brali poezją ludu; tym sposobem prawdziwymi i narodowszymi będą, opisując rzeczy ojczyste.

Posyłam także pieśni polskie z Galicyi przez Paulego zebrane, które Cię zająć powinny. Przypisy, które do nich dołączył, są dobre i na swoim miejscu. W ciągu tej zimy ma on wydać jeszcze w ten sam sposób pieśni ruskie galicyjskie we dwóch tomach.

Książki wspomniane posyłam Ci pod adresą Klejnmayra, bo zdawało mi się, że tak będzie najlepiej, i u niego się dowiedz o nie. Chciałeś mieć narzędzia rolnicze ludu naszego — posyłam Ci te, które na prędce zrobić mogłem. U pedela ekonomicznego są wprowadzić drewniane i to niektórych tylko narzędzi najpospolitszych modele, ale to nie takie, jakich lud używa, tylko doskonalsze. Będę się starał więcej jeszcze Ci przysłać, ale to tylko powoli można zrobić i dosyć niezgrabnie będzie, bo tylko z natury rysować trzeba, a ja nie wielki mistrz w tej sztuce; i potem do dokładnego tychże zebrania na wielu miejscach być by potrzeba, bo w wielu miejscach pługi, cepy et cet. są rozmaite, szczególnie u Górali. Strój dziewic podolskich pošlę Ci także, pisałem już w tym celu na Podole.

Przez ten przeciąg czasu w świecie literackim nic nowego nie zaszło. Pauli ma zamiar wydać litografowane starożytności Galicyjskie. Pierwszy zeszyt wyszedł, obejmuje obrazy Oświecimów z Krosna, bożka z góry Wronowskiego i nagrobek Krystofa Tarnowskiego z Przeworska.

Rzeczy, które Ciebie i braci naszych Sławian (jeśli są tam tacy, co umieją po polsku) interesować mogą, są Pieśni ludu, dzieje starożytnej Litwy Narbutta, Piosnki wieśniacze z nad Niemna Czeczota, Widoki Galicyi, które Piller wydaje zeszytami wraz z opisaniem, Przyjacieli ludu, czasopis poznański, obfitujący w ojczyste rzeczy i kosztujący rocznie 3 fl. 45 kr., Koliszczyna i stepy, bardzo ładna powieść Grabowskiego, Pamiętniki

Paska i świeżo wydane Maskiewicza z r. 1594, także Otwinowskiego z czasów Augusta II, zawierające dużo szczegółów z życia domowego, Klechdy czyli podania i powieści ludu polskiego Wojcieckiego, Poezycie Aleksandra Grozy wcale niezłe, Rusałka, gatunek noworocznika, w Wilnie wydana, mająca dobre artykuły prozą i wierszem, Powieści Jadama (Gorczyńskiego) w 2 tomach, Niezapominajki, noworocznik tegoroczny warszawski, obejmujący dobre rzeczy prozą, Balińskiego Dzieje miasta Wilna, Poezycie Bohdana Zaleskiego zebrane z dawnych pism, wydane we Lwowie nakładem Jabłońskiego. Jeśli które z tych pism mieć chcecie, niech się tylko wasz księgarz do Milikowskiego zgłosi, a on przysze. Jeśli co jeszcze będzie nowego, zaraz Ci doniosę. Nasze dzieło w tych dniach wyjdzie, nadeszłę Ci je.

Od początku Lipca aż dotąd mamy codzień deszcz, czasem kilka razy na dzień, i zimno jesienne. Żniwa haniebne. Przyjaciele i bracia całują Cię serdecznie i ja Cię z duszy ściskam, zacny kolego i bracie. Vale. Józef.

Відомий провідник т. зв. ілірського руху Людевіт Гай писав до Коритка дня 8 липня 1838 р. у відповіді на його лист в справі видання його збірки ось що:

Agram am 8 Juli 1838.

Schätzbarster Freund! Nur der Fahrlässigkeit meiner Adjutanten sind die Hemmungen unseres literarischen Verkehrs zuzuschreiben, nehmen Sie daher die volle Versicherung, dass es mir sehr beid thut, wenn Sie auch nur zu der mindesten schiefen Idee über meine literarische Bereitwilligkeit veranlasst worden sind. In Bezug auf Ihre höchst erfreulichen Unternehmungen muss ich Sie vorerst aufmerksam machen, dass bei den Besseren aus unserer Mitte der wahre Begriff von dem Slavischen Universal- sowie von dem illirischen Special-Patriotismus und von der damit unzertrennlich verbundenen Nationalität bereits so feste Wurzeln geschlagen hat, dass jede Unternehmung, die auch nur im Mindesten den Schein des Provinzialismus und Separatismus an sich trägt, entweder gänzlich übersehen, oder doch mit sehr geringer Theilnahme aufgenommen wird. Sie werden bereits aus der Broschüre des Grafen Janko Drašković die Tendenz, die unsere Bestrebungen leitet, erkannt haben; es wird Ihnen bekannt seyn, dass wir nur ein Ilirien vom Isonzo bis an den Vardar als unser Vaterland kennen, und dass wir zu dieser Erkenntniss weder aus blindem Eifer, noch durch blosse fromme Wünsche, sondern rein durch historische und philologisch-ethnographische Kombinationen gelangt sind. Wenn wir daher Ihre Unternehmung im Felde der Ethnographie als eine im an-

gedeuteten Sinne veranstaltete Bereicherung unserer gesammtilirischen Ethnographie begreifen dürfen, so soll sie uns höchst willkommen seyn; sollte aber darin ein den Krainischen Provinzialismus fördernder separativer Geist herrschen, so rechnen Sie auch nicht auf den mindesten Anklang bei den wahren Patrioten. Wir lieben Krain mit seinen grossen ethnographischen und anderweitigen Merkwürdigkeiten nicht minder, als unsere Wiege Croatien, aber wir lieben es nur im Schosse des Gesamt-Vaterlandes Iliriens im weiten, wahren Sinn. Jede ilirische Provinz, die sich ein separates Gewicht oder gar ein Uibergewicht anmassen würde, widerstrebte schlechterdings dem himmlischen Geiste, des nun einmal ernstlich begonnenen literarischen Einigungswerkes. Sowie in Ilirien (aber nicht etwa in dem sogenannten Königreich Illyrien) blos eine Mundart (in Summa mit dem Gesamtböhmischen, Gesamtpolnischen und Gesamtrussischen verglichen), mit blossen, beinahe durchgehends durch äussere, fremde Einflüsse hervorgebrachten Varietäten zu finden ist, so ist auch die Ethnographie im Übrigen sehr analog, mit Ausnahme dessen, was etwa durch Fremde vertilgt oder geändert, oder aber von ihnen rein oder umgestaltet angenommen wurde. Man müsste daher bei Auffassung Krainischer Sitten etc. eher eine Kombination mit jenen in den ilirischen Kernländern anstellen, als diese Materialien mit dem Nord- und Westslavischen Vorrathe verglichen werden dürften. Nehmen Sie diese freimüthigen Winke als Beweise meiner Aufrichtigkeit und meines Hanges zur Stimmung reiner Accorde.

Ihre Liedersammlung wird, wenn Sie, wie ich voraussetze, echt volksthümliche Piecen enthält, als Beitrag zum Sammlung ilirischer Volkslieder überhaupt sehr wichtig und den combinirenden Patrioten dann sehr willkommen seyn, wenn Sie dieselbe sowohl im Titel, als auch in der Vorrede der wahren Tendenz subordiniren. Et hucdum satis. Nun ex officio.

500 Exemplare in dem nämlichen Format und aus derselben Schrift, wie die Draškov. Broschüre, kostet ohne Papier 9 F. 20

Mit Papier per Bogen dieselbe Qualität 15 F. 67

Im beiliegenden Duodez-Format ohne Papier 9 F. 12

Mit Papier 15 F. 57

Doch würde ich Ihnen rathen, dieselben in 8-o herauszugeben, da dieses Buch doch mehr wissenschaftlich, als belletristisch sein sollte, und sich mehr für die Bibliotheken, als für die Taschen eignen müsste. 10—12 Bogen in 4 Wochen zu liefern ist für mich dermalen nicht möglich. Meine Pressen sind fortwährend in Bewegung, und ich arbeite an Vergrösserung meines Instituts. Jede Woche würde für Sie ein Bo-

gen geliefert werden, und hierzu mache ich mich nur dann verbindlich, wenn mir das ganze Manuscript fehlerfrey geschrieben überantwortet wird und Ihrerseits kein Hinderniss eintritt. Auch ich würde Ihnen rathen, Ihr Werk in Lieferungen herauszugeben. Was die Zahlung betrifft, so müsste ich diese in festzusetzenden Raten erbitten, da ich noch gegenwärtig keine Verlags- und Commissions-Handlung etablirt habe.

Was Druck und Ausstattung (Eintheilung, Verzierung etc.) betrifft, so kann ich im Voraus versichern, dass diese ganz im Geschmacke der neuesten Zeit Statt haben wird, und dass Sie damit vollkommen zufrieden sein werden. Ihre Danica ist fortwährend im Gange und die nächste Nummer erhalten Sie vom Eduard Engel. Die Nummern 21, 22, 25, 26 habe ich bei der Expedition urgirt und erwarte von Ihnen nächstens die Anzeige über den Erfolg. Mir thut es leid, dass ich meine Reise nach Laibach noch immer verschieben muss; Sie können Sich kaum vorstellen, wie überhäuft ich mit Geschäften verschiedener Art bin. Wenn Sie an mich schreiben, bitte ich auf der Adresse das Wort „eigenhändig“ nicht wegzulassen.

Ich grüsse alle Ilirier und alle Krainer im ilirischen Geiste und bin mit Hochachtung ihr ergebenster Freund

Dr. Ljudevit Gaj.

Маємо в тім листі інтересний документ відомої доктрини Ілліризму, тоб то поєднання усіх південно-західніх Славян в одну націю, і при тім зразок того фанатизму і централістичної тенденції до пригноблення всяких провінціалізмів і партикуляризмів, що був причиною упадку сього руху.

На закінчене подаємо лист Коритка до Ілязера, редактора праського тижневника „Ost u. West“, датований д. 6 жовтня 1838 р.

Wohlgeborener Herr! Vor allem hab ich Ihnen für die Ankündigung meiner Unternehmung in Ost und West zu danken, dann aber sogleich um Verzeihung zu bitten, dass ich bis nun stumm geblieben, Ihnen auf Ihr gütiges Schreiben keine Antwort gegeben habe. Als Entschuldigung mag ich nichts anderes anführen, als dass ich fast nie mich in Laybach aufgehalten habe, sondern stets auf Reisen im Lande gewesen bin. Ich habe ganz Krain fast durchstreift und was nur zu bekommen war, aufgesammelt, und bin von diesen literarischen und Fussexcursionen erst jetzt zurückgekommen, bereichert in allen Gegenständen in jeder Rücksicht, was nur zur Ethnographie von Krain angehörte. Nun werd ich so frey, Ihnen einiges nach einander mittheilen können (doch nur polnisch), ausgenommen das, was ich jetzt Ihnen

hinschieke und deutsch schreiben musste, weil ich mir es in anderer Sprache den Volksliedern beyzulegen nicht erlaubt hatte. Die Volkslieder sind schon im Druck — würden schon herausgekommen seyn, wenn nicht ungewöhnliche, ausserordentliche Umstände eingetreten seyn würden. Sie werden statt unter dem Titel „Slovenske pesmi naroda krainskago“ unter dem Titel „Ilirske pesni krainskago naroda“ herauskommen. Die Vorrede zu denen schicke ich Ihnen, vielleicht werden Sie dieselbe umdrucken oder wenigstens einen Auszug aus derselben machen können und wollen. Sollten Sie die Güte haben dieselbe einrücken zu wollen, so ersuche ich Sie nur, dass sie alsogleich erscheine, und höchstens binnen einer Woche seit dem Datum, an dem Sie dieses mein Schreiben erhalten werden. Ich bezwecke etwas damit, dass durch spätere Einrückung nicht mehr erreicht wäre. Ob Sie nur einen Auszug, oder ganz dieselbe umdrucken, ist mir alles eins, nur dass etwas von Ihnen erscheine. Besser wäre mir wohl, wenn der grössere Theil von ihr erscheinen würde. Doch dieses überlasse ich Ihrer Einsicht und Ihrer Güte. Seyen Sie so gut, mir alsogleich den Empfang dieser Schrift zu benachrichtigen und ob Sie dieselbe aufnehmen wollen werden.

Ich bereite für Sie einen wichtigen Aufsatz über die Gotscheer; es ist für uns, Slaven, vorzüglich für die Krainer ein höchst interessantes Völklein, das noch von Niemanden gut geschildert, richtig aufgenommen und begriffen wurde. Sogar Jacob Grimm hat ganz irrige Begriffe von ihnen verbreitet oder eigentlich nachgeschrieben. Dieses Volk ist ein slavisches Buch ins Deutsche übersetzt, nur Sprache ist ihnen geblieben, die gotisch-deutsche, Gebräuche, Sitten, Meinungen und sogar die Denkungsart haben sie der Slaven, der Krainer und Istrianer angenommen, und sie erhalten das sorgsamer, als die Slaven selbst.

Wer die Krainer und Kroaten ethnographisch studieren will, muss und soll nie die Gotscheer (Kotzevier) übergehen. Ich hoffe, dieser Aufsatz wird Ihren Wünschen sehr entsprechend seyn und ich verspreche Ihnen [denselben] baldens zu senden.

Sonst ruhen die Krainer, wie bisher, in Unthätigkeit. Dr. Preschern hat wenig Zeit und ist durch andere Beschäftigungen überhäuft und daher wenig aufgelegt, sich mit literarischen [Fragen] zu beschäftigen. Und dem Kastelic rentiren „Die Bienen“ zu wenig, und so bleibt alles statu quo. Die Buchdrucker haben nichts zu drucken, das Publikum nichts zu lesen. Die verzweifelnden Buchdrucker griffen selbst zu Mitteln, um durch die Werbung der Nicktsthunden sich Arbeit und Geld zu verschaffen. Hr. Kleinmayer hat die Redaktion des Ilirischen Blattes dem Prf. Heinrich abgenommen, der durch mehrere Nrn das Blatt u.

das Publicum durch abgeschmacktesten, fadesten Artikel malträtierte und das vaterländisch sein sollende Blatt zum japanischen und chinesischen stempelte, und übergab dieselbe (Redaktion) jetzt dem H. Dr. Ullepič, der gerechte Hoffnungen weckt, dass das Blatt einen Schwung bekommen und vaterländisch seyn wird. Das Blatt soll vom 1-ten Januar auch 2-Mahl in der Woche statt einmal und auf Velinpapier erscheinen. Seyn Gegner ist das „Carniolia“ — Sie können diese Zeitung — erbärmlicher, nackter, und charakterloser kann keine Zeitung seyn. Der Redakteur derselben war Leopold Kordeš, ein Mann von schlechtem Geschmack und mit geringen Kenntnissen. Der Verleger aber, Hr. Buchdrucker Blasnik, ein unternehmender, braver Mann, hat das Blatt jetzt vom Kordeš abgekauft und einen Redakteur ausgesucht, der es warscheinlich ganz oder zum Theil in der slavischen Sprache herausgeben wird.

Diesen meinen Brief brauchen Sie nicht zu drucken, indem sich manche Bitterkeiten mir in Ausdrücken eingeschlichen haben, die obwohl gerecht, doch nicht publik seyn mögen.

Ich verbleibe mit tiefer Hochachtung ergebenster

Emil Korytko.

Laybach den 6-ten Oktober 1838.

Із цього листа можна догадувати ся, що Коритко може ще від 1837, а що найменше в 1838 році був принагідним кореспондентом „Ost und West“; чи вспів написати заповіджену статтю про Кочевців, не можемо сконстатувати, не маючи у львівських бібліотеках комплетів сеї часописи із кінця 30-их і початку 40-их років.

ДОДАТОК.

Виписки із політичного архіву мін. внутр. справ у Відні.

I. № 1465. Sacher an Sedlnitzky, 1834 J. 6. Februar.

Tyszkiewicz, Ulatowski, Korytko werden als Häupter der Verschwörung angegeben. Die Angabe, dass Letzterer eine geheime Buchdruckerei in einem Kloster geleitet habe, wird dahin bestätigt, dass diese Buchdruckerei in dem Ossolinskischen Instituts-Gebäude bestehen soll...

Die halbjährige Beobachtung das Korytko hat bewährt, dass er mit dem Ossolinskischen Institute im engsten Verbande stand,

II. Krieg an Sedlnitzky, № 514 vom 20 May 1834.

Hochgeborner Graf!

Mit Beziehung auf Euerer Excellenz hochverehrliches Schreiben vom 5 März d. J., mittels welchem Euere Exc. die in Wien von der Polizei-Oberdirektion mit Joseph Duniecki geführte Untersuchung mir mitzuthellen geruhten, und in Verfolg meines gehorsamsten Praesidial-Schreibens vom 28. Februar d. J. Z. 199 säume ich nicht zu Euerer Exc. hohen Kenntniss zu bringen, dass die hiesige Polizeydirektion die mit Emil Korytko, Joseph Dobrzęcki und Johann Szymański u. m. a. geführte Untersuchung wegen politischen Umtrieben und insbesondere wegen Bildung einer geheimen Gesellschaft in gefährlichen Zwecken geschlossen, und das Untersuchungs-Operat hierher vorgelegt habe.

Die Grundlage dieser Untersuchung sind, wie ich Euerer Exc. schon früher vorläufig gehorsamst benachrichtigen zu sollen glaubte, ausser andern vorgefundenen Briefschaften vorzüglich ein an Korytko gerichteter Brief des Duniecki vom 31. Juli 1833, dann ein bei Korytko gefundener Brief des Joseph Dobrzęcki an Szymański.

In dem ersten dieser Briefe kommen die bedenklichen Stellen vor: „Wenn Du mir Aufträge zu ertheilen hattest, so kannst Du sie mir vollkommen sicher mit nächster Post über Stanislawow nach Hostov zusenden. Ich weiss, dass ich bei Dir, bei euch in schlechter Meinung stehe; soviel werdet ihr mir aber doch zutrauen, dass ich euch nichts verderben wolle, und soviel es meine Fähigkeiten erlauben, euch beizustehen wünsche; vertraut mir demnach an, was ihr für vorthelhaft für das gemeinsame Beste haltet, und ich werde trachten, euere Wünsche nach Möglichkeit zu erfüllen. Ich verbleibe immerhin solange in diesen Gegenden, bis das Gymnasium in Stanislawow sich versammelt, wo ich den erhaltenen Instruktionen gemäss Bekantschaften anzuknüpfen bemüht sein werde“.

Ferner heisst es an Kordaszewski:

„Ich glaube, dass diess hinlänglich sei, um mich vor unserer Gesellschaft zu rechtfertigen. Du musst nichts vor mir verbergen, was zu wissen nothwendig ist, damit ich dergestalt wirken könne, um die Wohlfart unserer Nation möglichst zu befördern. Ich bitte Dich, ich will haben, dass Du alles wissest, was Emil mir schreibt, und ich wünsche Deine Zustimmung in jeder höheren Anordnung zu haben“.

In dem Briefe des Dobrzęcki, der im Eingange die Anempfehlung Korytkos als einer Gleichgesinnten enthält, kommen dann folgende Stellen vor:

„Ihr werdet persönlich näher bekannt und enger verbunden

werden durch den Zweck, dessen Erreichung unser ganzes Dasein gewidmet ist. Deinen Brief habe ich erhalten, worin Du schreibst, das künftige Jahr in Krakau oder der Bukowina zubringen zu wollen. Erwäge, wenn Du mit Korytko näher bekannt wirst, ob Du nicht Lemberg, und Lemberg Dir nicht nützlicher sein dürfte, als ein anderer Ort, denn was Dich betrifft, so bleibst Du überall derselbe, doch erwäge das Allgemeine und wähle das, was Deinem Wirken ein geräumiges Feld biethet. Den Bryk grüsse herzlich und — theuere Burschen, elektrisirt mit euerem Geiste alles, was ihr könnt! A propos, um in Lemberg den Aufenthalt zu nehmen, könntest Du zum Scheine die Theologie hören, was ich ohne Zweifel thun werde, indem ich zur Tarnover Diözese übertrete, wenn ich Galizien nicht verlasse, denn der geistliche Stand biethet in unseren Zeiten in vielen Beziehungen die meiste Gelegenheit dar, allen Klassen sich anzunähern, und auf sie mit Erfolg einzuwirken“.

Hieraus ergeben sich rechtliche Inzichten des Bestehens einer Gesellschaft mit politischen Zwecken, zu deren Zwecken auch eine angemessene Bearbeitung der studierenden Jugend und des Volkes gehören.

In Folge dessen wurden Korytko, Dobrzecki und Szymański in Verhaft gebracht, Duniecki, der sich in Wien aufhält, aber dort verhaftet.

Korytko stellt im Zuge der Untersuchung jede Theilnahme an einer verbotenen und staatsgefährlichen Gesellschaft in Abrede und behauptet, dass sich oben erwähnte Briefstellen auf den mit Duniecki besprochenen Vorsatz, ein statistisches Werk über Galizien durch Mitwirkung Mehrerer herauszugeben, beziehe; auch sey und allein seine Absicht gewesen, im Vereine mit mehreren, durch Beispiel und Worte für Erweckung der Liebe der Wissenschaften bei der galizischen Jugend zu wirken. Duniecki bestätigt obige Angabe in Beziehung auf das statistische Werk. Zu diesem Vereine sollen noch August Bielowski, Graf Alexander Borkowski, dann die Studenten Pauli, Zarewicz, Jakubowicz und Fedorowicz theil zu nehmen aufgefordert worden seyn, sie wollen aber, ebenso wie Kordaszewski, keinerlei Theil genommen haben.

Nach der Bemerkung der Polizei-Direktion zeige es sich aber aus der — von ihr genau angeführten — Vergleichung und Zusammenhaltung der obigen Briefstellen, dass es sich bei dieser Gesellschaft um etwas anderes, als um die Herausgabe eines statistischen Werkes gehandelt haben dürfte, und den Verdacht, dass Korytko der Stifter einer politischen Gesellschaft sey, scheine keineswegs behoben,

wenn auch dieser Zweck nicht erwiesen sey. Die Existenz der Uibertretung einer geheimen Gesellschaft unterliege keinem Zweifel, und es müsste diese Gelegenheit dem kompetenten Polizey-Richter zur Amtshandlung überwiesen werden, wenn nicht Dobrzęcki über obigen Brief am 17. Febr. d. J. folgendes Geständniss abgelegt hätte:

„Er sey nämlich im vorigen Jahre eines Tages in der zur Wohnung des Grafen Vinzenz Tyszkiewicz, bei dem er Hauslehrer war, gehörigen Gässchen mit Korytko allein zusammengekommen, bei welcher Gelegenheit letzterer mit ihm mit mehr Vertraulichkeit wie gewöhnlich gesprochen habe. Er habe ihm viele Mittheilungen über die missglückten Untersuchungen der Insurgenten im Königreiche Polen gemacht, wie die russische Regierung viele von ihnen hinrichten liess, wie in allen polnischen Provinzen die Universitäten aufgehoben werden, und dergleichen Sachen mehr. Diese Einleitung habe er damit beschlossen, dass nun aller Polen Pflicht sey, mehr als je für die Aufrechthaltung der Nationalität zu sorgen, und dadurch die einstige Wiederherstellung Polens vorzubereiten. Korytko habe Dobrzęcki zu einem diesem Zwecke entsprechenden Wirken aufgefordert, insbesondere aber demselben empfohlen, sich mit seinen vorlässlichen Bekannten zu verständigen, neue Bekanntschaften zu machen, und bei diesen durch Umgang, Mittheilung von Büchern und auf sonstige Weise, nicht nur Liebe für die Nation zu erwecken und zu erhalten, sondern sie auch mit dem Gedanken an die Wiederherstellung Polens vertraut zu machen, und die Hoffnung dazu durch die Vorstellung zu begründen, dass der Streit zwischen der liberalen und konservativen Parthei in Europa noch fort dauert, dass aber die erstere Parthei den Sieg zu hoffen habe, wodurch sich die Angelegenheiten zu Gunsten der Unabhängigkeit Polens wenden werden, indem das Polen-Comité in Paris und sonstige polnische Agenten im Auslande sich alle Mühe geben, den Polen Hilfe zu verschaffen. Ferner habe Korytko erwähnt, dass es gut wäre, eine Gesellschaft zu stiften, in der Art, wie jene des Zan in Lithauen war, oder eine andere Gesellschaft ihm unbekannten Namens, wo nur zwei Personen einander als Mitglieder kennten. Den letzten Vorschlag habe er, Dobrzęcki, als gefährlich missbilligt, die übrigen Insinuationen Korytko's aber hätten auf ihn die gewünschte Wirkung gemacht, und er sey bereit gewesen, darnach zu handeln. Alle bedenklichen Stellen des obenerwähnten Briefes seyen in Absicht auf die vorzubereitende Wiederherstellung Polens geschrieben worden. Ausser diesem Schreiben habe er aber keine Schritte zur Realisirung des mit Korytko verabredeten Zweckes gethan“.

Die Wahrheit dieser Aussagen läugnete jedoch Korytko durch-

gehends, und als zur Entgegenstellung geschritten werden wollte, wiederrief sie dann Dobrzęcki wieder und kehrte zu seinen früheren Angaben zurück; suchte obige Geständnisse wieder zu entkräften und bemerkte insbesondere in Beziehung auf den Rath, zum Scheine die Theologie zu hören, dass er das hier gebrauchte Wort *niby* im Sinne des Wortes „einstweilen“ gebraucht habe.

Die Polizei-Direktion glaubt, dass dieser Widerruf vorzüglich daher rühren dürfte, weil Dobrzęcki und Korytko im Arreste Gelegenheit gefunden haben, einander Mittheilungen zu machen, und sie führt dann auch noch näher die Gründe an, aus welchen der gedachte Widerruf des Dobrzęcki als nicht geschehen zu betrachten sey, und warum die Deposition vom 17. Februar d. J. zum Grunde des weiteren Verfahrens dienen müsse. Da nun hiernach von Korytko und Dobrzęcki beabsichtigt worden sey, die Gemüther zur Veränderung der bestehenden Regierung vorzubereiten, daher solche Gesinnungen einzuflößen, welche die Abneigung gegen die letztere hervorbringen, so glaubt die Polizei-Direktion, dass hinreichende Gründe vorhanden sey(e)n, um gegen beide mit Rücksicht auf das §. 57. St. G. B. I. This wegen Störung der öffentlichen Ruhe das Verfahren einzuleiten.

Auch ich glaube dieser Ansicht beitreten zu sollen, daher ich diesen ganzen Untersuchungsgegenstand unter Einem an das Praesidium des Appellation- und Kriminal Ober-Gerichts mit dem Ansuchen leite, dasselbe wolle dem Lemberger Kriminalgerichte auftragen, in Berathung zu nehmen, ob sich derselbe nach den vorliegenden Daten und dem bereits gemachten Geständnisse zum Kriminalverfahren eigne.

Zu diesem Ansinnen finde ich mich um so mehr bestimmt, als bei dem gedachten Strafgerichte gegen Korytko auch bereits Anzeigen von hochverrätherischen Umtrieben vorgekommen sind, und der Verein, von dem es sich in obiger Untersuchung handelt, mit den bei dem Strafgerichte in Verhandlung stehenden Gegenständen, worin deutliche Spuren des Bestandes geheimer Gesellschaft vorkommen, Zusammenhang zu haben scheint. Namentlich wird Korytko durch die im Ossolinskischen Institute bei dem angeblichen Komarnicki gefundenen Papiere, dann durch die Aussagen des angeblichen Gurovski schwer kompromittirt...“ (Шиманьського та Дунецького пропонує президія пустити на волю, а Коритка і Добженцького задержати у в'язниці).

Lemberg am 20. Mai 1834.

Krieg.

III. Die Konfirmirung des Emil Korytko u. Boguslav Horodyński (Aus dem Praesidialvortrag des Sedlnitzky an den Kaiser vom 30. VII-bris 1836. № 9169, ad 15., fasc. 1367).

Boguslaus Horodynski und Emil Korytko haben das Gebieth der Stadt Laybach zu ihrem künftigen Aufenthaltsorte zu erhalten, und werden Sie ungesäumt die nöthigen Einleitungen treffen, damit diese beyden Individuen unter strenge Polizey-Aufsicht gesetzt, und jeder Versuch zur Flucht so viel als möglich vereitelt werde. Auch ist diesen Leuten zu bedeuten, dass sie durch eine eigenmächtige Entfernung aus dem ihnen angewiesenen Aufenthaltsorte sich nur eine strengere Behandlung zuziehen würden.

Schönbrunn den 10. October 1836.

Ferdinand.

34.031

$\phi \frac{T}{K-667}$

И 34.031
Ф $\frac{T}{K-667}$

Еміль Юршійко,

Забутий

славянський

етнограф

подав Л. Франко